

Helsinki

Fredrikintori

Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämisperiaatteet

Helsinki

Fredrikintori

Ympäristöhistoriallinen selvitys
ja kehittämisperiaatteet

Kaupunkiympäristön julkaisuja 2022:22

Tilaaaja: Helsingin kaupunki / Kaupunkiympäristö / Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu
Vastuuhenkilö: Anu Lamminpää puh. 09 310 37258
Teksti: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Matti Liski, Veera Soikkeli
Taitto: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Veera Soikkeli
Kartta-aineistot: © Kaupunkimittausosasto, Helsinki
Valokuvat ja kartat: Historialliset valokuvat ja kartat:
HKA = Helsingin kaupunginarkisto, HKMKA = Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto,
MVKA = Museoviraston kuva-arkisto, KK= Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.
Nykytilan valokuvat: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / kesä 2021–kesä 2022.
Visualisoinnit: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Veera Soikkeli
Sarja: Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön julkaisuja 2022:22
ISNN: ISSN 2489-4230 (verkkojulkaisu)
ISBN: ISBN 978-952-386-153-4
Etukannen kuva: Kuva Fredrikintorilta vuonna 1937. Kuvaaja tuntematon, HKMKA. Kuvan jälkikäsittely tekijän.
Takakannen kuva: Kalle Kyläkoski 2022.

Sisällysluettelo

Saatteeksi	7
1 Suunnittelu- ja suojelutilanne	9
2 Historian vaiheet.....	11
Aika ennen 1800-lukua	13
1800-luku	13
1900-luku	21
Torin vaiheet 1900-luvulla.....	34
Torin historian aikajana	36
3 Nykytila ja säilyneisyys	39
Liittyminen ympäristöön	38
Nykytila	41
Säilyneisyys	48
Hävinneet elementit	54
Torin toiminnallisuus	56
4 Arvot ja ominaispiirteet	59
5 Kehittämistavoitteet	63
Lähteet ja kirjallisuus.....	66
Viitteet.....	68

Saatteeksi

Fredrikintori on Punavuorella sijaitseva umpikulmainen kaupunkitori. Se on arvoympäristö, jota rajaavat arvokkaat 1900-luvun alun rakennukset. Tori muotoutui rakentamiselta vapaaksi jääneelle kallioselänteeseen paikalle ja se rakennettiin ensimmäisen kerran vuosina 1894–1895. Torin sisäinen järjestely on muuttunut useaan kertaan sen olemassaolon aikana.

Ympäristöhistoriallisen selvityksen tarkoituksena on kartoittaa torin kehitysvaiheet. Raportissa esitellään alueen historiaa, torin sisäisiä muutoksia ja niihin johtaneita syitä torin muotoutumisesta alkaen. Torin nykyinen asu on peräisin 1980-luvun lopussa tehdystä laajasta kunnostuksesta, jossa historiallisia elementtejä ei juurikaan säilynyt.

Kunnostussuunnittelun lähtötiedoksi laaditussa selvityksessä määritetään torin arvot ja kehittämisperiaatteet. Fredrikintorin kohdalla tärkeitä huomioitavia seikkoja ovat kaupunkikuvalliset seikat, avoimen tilan säilyminen tiiviisti rakennetussa kaupunginosassa, puuston ja kasvillisuuden tuoma vehreys sekä torin toiminnalliset arvot.

Ympäristöhistoriallinen selvitys on laadittu syksyn 2021 ja kevään 2022 aikana Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy:ssä. Työstä ovat vastanneet maisema-arkkitehti Matti Liski ja maisema-arkkitehtiopiskelija Veera Soikkeli. Työtä on ohjannut Helsingin kaupungin ohjausryhmä, johon kuuluivat maisema-arkkitehti Anu Lamminpää maisema- ja yleissuunnittelusta, arkkitehti Sinikka Lahti asemakaavoituksesta, liikenneinsinööri Juha Väisänen, puuasiantuntija Minna Terho sekä tutkija Johanna Björkman Kaupunginmuseolta. Selvitys on julkaistu osittain myös osana Veera Soikkelin maisema-arkkitehtuurin diplomityötä.

Vanha kirkkopuisto

Kolmikulma

BULEVARDI

YRJÖNKATU

UUDENMAANKATU

ANNANKATU

Koulu-
puistikko

FREDRIKINKATU

ISO ROOBERTINKATU

Helsingin
normaalityö

ALBERTINKATU

RATAKATU

Grundskola
Norsen

Johanneksenpuisto

Fredrikin-
tori

Suojelupoliisi

Johanneksen-
kirkko

Metodisti-
kirkko

PUNAVUORENKATU

Sinebrychoffin
puisto

KIVENHAKKAJAN-
KATU

MERIMEHENKATU

Viiskulma

PURSIMEHENKATU

LAVURINKATU

SEPÄNKATU

Tehtaanpuisto

Mikael
Agricolan kirkko

TEHTAANKATU

Eiranpuisto

0 25 50

1 Alueen sijainti ja suunnittelu- ja suojelutilanne

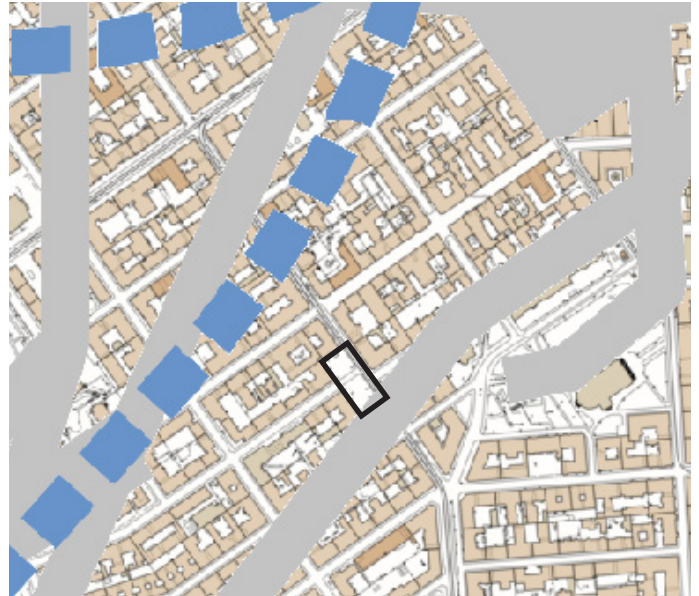
Tori sijaitsee Helsingin 5. kaupunginosassa Punavuorella, Fredrikinkadun ja 1900-luvun alun rakennusten rajaamalla alueella. Tori muodostaa Ratakadun ja Punavuorenkadun ruutukaavasta erottuvan liitoskohdan. Alueen omistaa Helsingin kaupunki, mutta torin pohjoisosassa on vuokrattu Helsingin Kaupunkitilat Oy:n (ent. Tukkuutori) käyttöön. Selvitysalueen pinta-ala on noin 0,19 hehtaaria.

Suojelutilanne

Selvitysalue sisältyy Helsingin empire-keskustan ja kivi-kaupungin maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön. Fredrikintori on määritetty arvoympäristöksi Helsingin kaupunkiympäristön historiallisesti arvokkaiden yleisten alueiden rekisteriin. Rekisterikuvauksen mukaan tori on *"Helsinkiläisittäin ainutlaatuinen umpikulmainen tori, jota rajaa yhtenäinen rakennuskanta 1900-luvun alkupuolelta. Kohde liittyy olennaisena osana arvokkaaseen rakennettuun ympäristöön."* Toria rajaavat sen kaikilta reunoilta asemakaavassa suojeltujen rakennusten rivistöt.

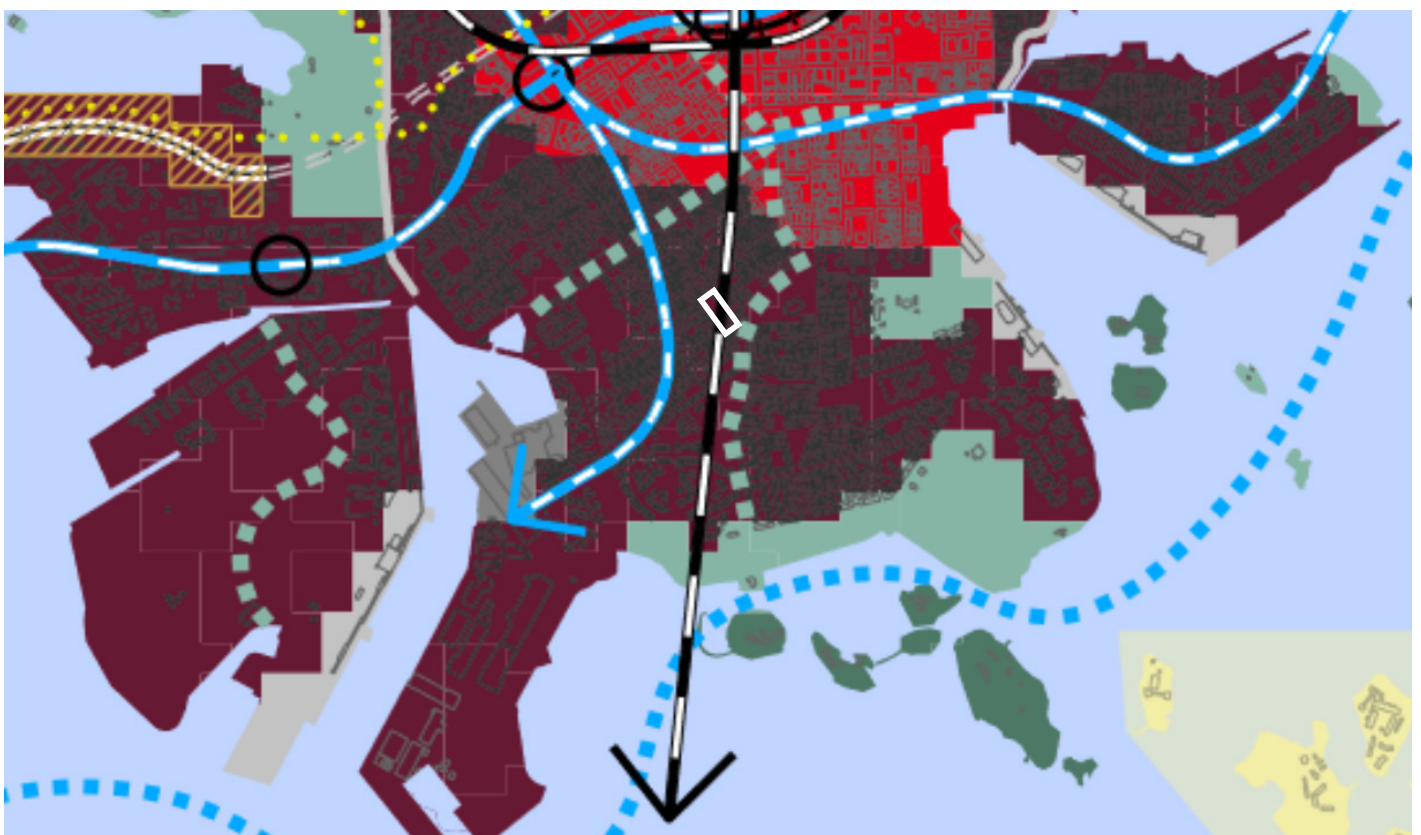
Yleiskaavat

Fredrikintorin ympäristö kuuluu kokonaisuudessaan Kantakaupunki C2 -merkittyy, toiminnallisesti sekoittuneena

Yllä: Fredrikintorin ympäristön maanalainen yleiskaava vuodelta 2011. Helsingin kaupungin karttapalvelu.

Alla: Ote Yleiskaavasta 2016. Fredrikintorin sijainti merkitty kartalle valkoisella. Torin kohdalla kulkee suunniteltu Tallinnan rata. Sitä sivuavat myös uuden raitiotieyhteyden ja viherkäytävän merkinnät. Helsingin Kaupunki, Kaupunkisuunnitteluvirasto.

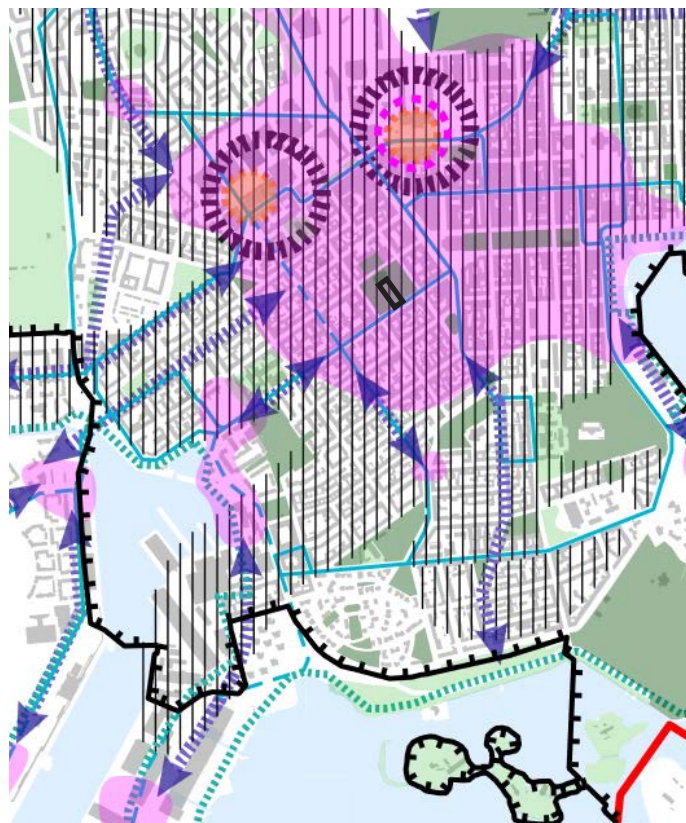
Oikealla: ote yleiskaavan 2016 Kantakaupunki-teemakartasta. Fredrikintorin sijainti on merkitty kartalle mustalla suorakulmiolla. Toria sivuaa nuolella merkitty, kehitettävä pyöräilyn ja jalankulun yhteys sekä raitiotielinja. *Helsingin Kaupunki, Kaupunkisuunnitteluvirasto.*

Alla oikealla: Fredrikintorin voimassa oleva asemakaava 7962 vuodelta 1979. *Helsingin kaupungin karttapalvelu.*

keskusta-alueena kehitettävään alueeseen. Kaavan mukaan rakennusten maantasokerrosten kadulle avautuvat tilat osoitetaan ensisijaisesti liike- tai toimitilaksi. Selvitysalueen läheisyyteen on merkitty mustalla raideliikenteen yhteystarve (maalainen Tallinnan rata) sekä sinisellä raideliikenteen runkoyhteys, joka on jo toteutettu Hietalahdenrannan puolelta linjaten Eiranrantaan saakka.

Kantakaupunki-teemakartalla (ote oikealla) Fredrikintorin kohdalle nuolella merkityllä Fredrikinkadun jaksolla ”Keskeisiä nykyisiä ja tulevia alueiden sisäisiä pääyhteyksiä, joiden kävely- ja pyöräilyolosuhteita kehitetään ja selkeytetään. Niillä liitetään laajenevan ja täydentyvän kantakaupungin kävelypainotteiset solmukohdat toisiinsa”. Torin ympäristö sisältyy kokonaisuudessaan mustalla pystyrasterilla merkittyn alueeseen, jolle on ominaista sekä katutilaan avautuvat että korttelien sisäpihojen palvelu-, liike- ja toimitilat. Fredrikinkatua pitkin kulkee nykyinen raitiotieverkko.

Maanalaisessa yleiskaavassa (2011) edellisellä sivulla Fredrikintorin läheisyydestä on merkitty kulkeväksi nykyinen, rakennettu maanalainen tunneli.

Asemakaavat

Fredrikintori sisältyy kokonaisuudessaan asemakaavaan 7962, joka on vahvistettu 14.11.1980. Myös toria sivuavat kadut sisältyvät samaan asemakaavaan. Asemakaavassa tori on merkitty ruudukolla katuaukioksi tai toriksi. Torialueen halki kulkee Punavuorenkadun katualue. Katkovivalla on merkitty torilta poistuvat, edellisen vaiheen sommitelmassa vielä istutetut alueet.

Ympäröivät korttelit on merkitty asemakaavassa asuinkerrostalojen korttelialueiksi AK ja niiden rakennukset tasaisesti viisikerroksisiksi. Useimmat ympäröivät rakennukset on merkitty kaupunkikuvallisesti arvokkaiksi merkinnällä S_o. Ensimmäisiin maanpäällisiin kerroksiin on sallittu liike-, toimisto-, sosiaalisia palvelu- tai näihin verrattavia tiloja (e). Korttelin 111 tontille 2 on sallittu myös seurakunnallista toimintaa palvelevia tiloja (yk). Ratakadun ja Merimiehenkadun välinen Suojelupoliisin tontti kuuluu asemakaavaan 10567 (1998).

MERKINTÖJEN SELITYKSET

Kartan tarkastelualue kuuluu kokonaisuudessaan Helsingin empire-keskustan ja kivikaupungin maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön.

- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY), Museovirasto
- Arvoympäristöt, Helsingin yleisten alueiden arvoympäristöjen inventointi
- Asemakaavassa suojellut alueet
- Asemakaavassa suojellut rakennukset

- selvitysalue
- kaupunginosan raja

Helsingin ensimmäinen asemakaava vuonna 1815. Kuvassa Punavuorten alue jää sivuosaan, sen ollessa vielä kalliosta syrjäseutua. Fredrikintorin paikkeilla erottuu köydenpunontarata. *Nouveau Plan*

de la Ville de Helsingfors de Finlande. J.A. Ehrenström & Anders Kocke 1815. HKM.

Tarkasti kuvattu oletettu mittauskartta Punavuoresta ja Ulrikabergista. Kartassa näkyy tyhjänä alueen Kaartinpataljoonan ampuaradan alue. Fredrikintori jää juuri kuvatus alueen ulkopuolelle, mutta rannasta torille johtanut Kylpylätie reunus-

taneine kalliioineen on tarkasti piirretty. Kallioiden päälle on hahmoteltu uusia kortteli- ja tielinjauksia. Korttelirakenne on säilynyt kuvatus kaltaisena nykypäivään asti. *Karta öfver Ulrikasborgs och Rödbergs trakten 1862. G.A.Kajanus. HKA.*

2 Historian vaiheet

Aika ennen 1800-lukua: harvaan asuttu, kallioinen Punavuori

Helsinki päätettiin vuonna 1640 siirtää nykyisille sijoilleen Vironniemelle, nykyisen Kruununhaan, Kluuvin ja Katajanokan alueelle. 1700-luvun alussa sodat hidastivat kaupungin kehittymistä, mutta 1740-luvulla kaupungin rakennustöitä päästiin taas jatkamaan. Niihin aikoihin nousivat Sveaborgin (Viaporin) linnoitukset. Jälleenrakentamisen innostamina kaupunkiin perustettiin paljon tehtaita, kuten tiili-tehtaita, sekä laivanrakennukseen liittyviä yrityksiä, kuten köydenpunomo pitkine ratoineen¹. Sotia käytiin vielä 1800-luvun alussa Venäjää vastaan sekä 1850-luvulla Itämaisessa sodassa Englannin ja Ranskan hyökkäyksessä.²

Vuonna 1812 Helsinki oli korotettu Suomen pääkaupungiksi ohi lähellä Ruotsia sijainneen Turun. Pääkaupungin aseman saatuaan Helsinkiä alettiin nopeasti kohentaa vastaamaan uutta arvoaan. Keisarin käskystä uudelleenrakentamiskomitean johtaja J.A. Ehrenström laati kaupungille empire-henkisen asemakaavan.³

Näihin aikoihin Punavuoret, nykyinen Punavuori, olivat melko luonnontilaista, kallioista seutua. Karttatulkintojen perusteella pitkämaisat, lounais-koillisuuntaiset kallioiselänteet raidoittivat seutua laajalti. Kallioiden väliin jäi ruohoisia notkoja ja erikokoisia lampia. Laaksonotkelmat kelpasivat hyvin laidunmaaksi ja maanviljelyyn, mikä houkutteli alueelle satunnaisia omavaraisia asukkaita. Läheinen meri sai myös kalastajia asettumaan seudulle. Sveaborgin kanssa samanaikaisesti suunniteltiin linnoitettavaksi Vartiovuorta (nyk. Tähtitorninvuori)⁴, mutta alueet siitä etelään saivat toistaiseksi jäädä rauhaan.

1800-luku: alueen kehittyminen ja torin synty

*"Kun käännyimme Ratakadulta Sepän- tai Pursimiehenkauduille, luulemme tullemme johonkin maamme pikkukaupungeista. Talot ovat enimmältään puutaloja, siellä täällä vaihteen vuoksi jokunen pieni kivitakin. Katurakennukset ovat maalatut maaseudun koristeellisin, kirkkain värein, mutta avoimista porteista näemme avarat, kiveämättömät pihat ja punaisiksi maalatut aittarivit luhteineen ja mustine ovineen. -- Näemmepä turvekattoisiakin majoja."*⁵

Yleisesti Punavuori oli 1800-luvulla työväen ja köyhälistön asuinalue, jossa asuttiin ahtaasti useimmiten puutaloissa. Punavuoressa tontteja ei myyty asukkailleen vielä 1820-luvulla. Kaupunki halusi pitää alueen hallinnan itsellään tulevaisuuden tarpeita ajatellen ja tontit paalutettiin valmiiksi katurakentamiselle. Toisaalta myöskään salakuljettajille ei haluttu antaa pysyvää sijaa Punavuoresta. Vuonna 1832 kaupungin laitaosia koskeneiden vuokraehtojen vahvistamisen myötä maistraatti sai vuokrata tontteja, mutta ainoastaan "vähävaraisille kaupungin työläisille, jotka eivät kykene lunastamaan itselleen rakennustonttia

kaupungin piiristä". Tavoitteena oli ensiksi koko kaupungin rakentaminen kivistä ja sitten puusta, joista jälkimmäinenkin osoittautui mahdottomaksi alueen köyhälle väestölle⁶. Alueen asutus lisääntyi nopeasti 1840-luvulla ja uusi asukkaiden aalto tuli 1870-luvulla, kun Katajanokan hökkelikylä purettiin.⁷

Punavuoressa ei ollut noihin aikoihin kunnollisia katuja vaan polut kiertelivät kallioiden välissä talolta toiselle. Lehmät, vuohet ja hevoset laidunsivat ruohonotkoissa. Kalliot houkuttelivat paikalle lintuja ja kallioiden väleissä oli paljon erikokoisia, leikkiin sopivia lammikoita. Luonto oli melko koskematonta alueella 1880-luvulle saakka.⁸

Fredrikintorin kehittyminen on tiukassa yhteydessä sen syntypaikkaan. Vuoden 1819 topografiaa tarkasti kuvaavassa kartassa (alla) erottuu alueen muihin kallioihin verrattuna jylhäpiirteinen, pienehkö kallioselänne nykyisen torin paikalla. Selänteen pohjoispuolinen alue nykyisestä torista pohjoiseen on jo osa kantakaupungin kortteleita, mutta kallion eteläpuolelle on kuvattu avointa, avokallioiden täplittämää ja kasvillisuuden peittämää aluetta. Kallioselänteen molemmin puolin kulkeneet tiet lisäsivät paikan merkitystä muodostaen siitä solmukohdan kaupungissa.

Toinen kallion sivuitse kulkevista, tiemäisistä alueista jatkui

Ote eteläisen Helsingin kartasta vuodelta 1819. Plan Charta Öfver Den delen af Helsingfors Stads ägor 1819. Anders Kocke. HKA.

viljelysmaille, joita hallitsi Erik Röö'n köydenpunomo. Erik Röö oli Helsingin porvari, köydenpunojamestari ja kunallisraatimies⁹. Röö'n ensimmäinen köydenpunontarata sijaitsi vuodesta 1805 alkaen Bulevardin yläpäässä, mutta se joutui siirtymään uuden asemakaavan myötä muualle¹⁰. Röö'n uusi köysirata valmistui nykyisen Ratakadun suunnasta kaupungin lounaispuolelle vuonna 1815¹¹. Köysirata siirtyi vuonna 1839 länteen, kohti Ruoholahtea, missä nykyisin sijaitsee Köydenpunojankatu. Vuotta myöhemmin Röö luopui punonnasta ja myi tehtaansa Johannes Eichingerille¹². Vuonna 1861 Ratakadun köysiradan alue myytiin takaisin kaupungille¹³. Jo tällöin radan paikalla toimi Westerbergin kauppapuutarha¹⁴.

Helsingin nimistöä kertovan kirjoituksen mukaan Röö'n mukaan nimettiin koko Punanotkon alue. Nimi oli alkuperäisesti *Röddäld*, '*Röönnotko*', joka vääntyi myöhemmissä vaiheissa kirjoitusasultaan *Röddäldiksi*, *Punanotkoksi*.¹⁵

Punanotkoa, tai Röönnotkoa, reunustavien kallioisten lakien välissä mahtui punomaan pitkiäkin köysiä, lähellä satama-alueita Hietalahdessa ja Munkkisaaressa, missä köysille oli kysyntää. Ratakatu sai nimensäkin lopulta köydenpunontaradan mukaan¹⁶.

Toinen torin paikalla sijainnutta kallioselännettä reunustavista teistä oli tie kohti Hietalahden puoleista merenrantaa, joka on kuvattu muun muassa 1830-luvun Helsinkiä kuvaavissa kaupunkikartoissa. Punavuoren kylpylaitoksen tietä kuvaavalla tonttikartalla vuodelta 1953 (viereinen sivu) nähdään paremmin, että kyseinen tie alkaa juuri nykyisen Fredrikintorin kohdalta. Tie oli luultavasti hiekkapintainen, kallioisten tonttien reunustama reitti kaupungilta rantaan, kohti Vanhaa kylpylaitosta. Kartalle on piirretty torin paikalle sijoittunut kallio, johon Fredrikinkatu törmää kaakossa. Hiekkatien alitse kulkee nykyisen torin pohjoislaidalla rumpu, *trumma*, mikä viittaa ojaan alueella.¹⁷

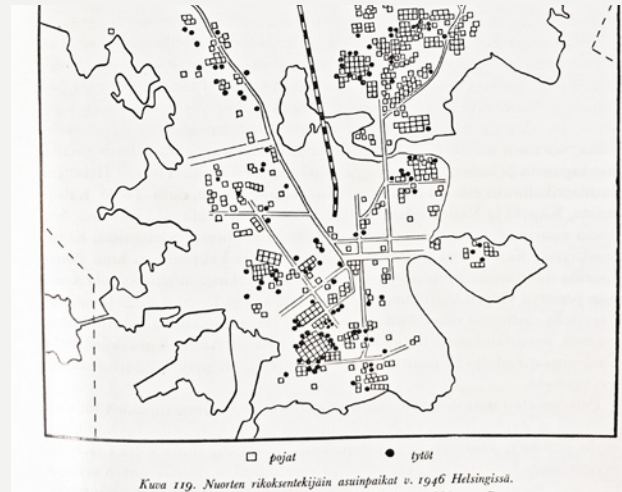
Ote G.A. Kajanuksen kartasta vuodelta 1863. Viidennen kaupunginosan korttelit on väritetty sinisellä, minkä lisäksi kartalle on piirretty runsaasti uusia kortteleita, jotka on rajattu vaalealla punaisella. Fredrikintori asettuu kantakaupungin vanhojen ja uusien korttelien rajapintaan. Torin paik-

keilta kohti rantaa kulkee Vanha kylpylätie, joka johtaa Punavuoren yksityiselle kylpylälle. Kylpylä perustettiin vuonna 1821. Myös Ratakadun perustaminen on saanut alkusysäyksensä. *Plan af Helsingfors utgifven 1863 af G.A. Kajanus. KK.*

*"Punavuoressa, erityisesti Fredrikinkadulta kohti Hietalahden telakka-aluetta, oli kovin erilaista. Yksinkertaisissa puutaloissa asui esimerkiksi ajureita, puuseppiä, renkejä, merimiehiä, palvelijattaria, ompelijattaria ja kylvettäjiä."*²²

Yllä lainatussa lehtiartikkelissa kerrotaan köyhyydestä 1800-luvun lopun Helsingissä. Artikkelin kuvaa Fredrikintorin ympäristön, etenkin nykyisen torin eteläpuolisen alueen olleen yleinen paikka varkauksille ja näpistyksille. Rikosmerkinnät tiivistyivät Punavuoressa alueille, jossa myös köyhäinapua jaettiin useille. Artikkelin lainaa Dagens Nyheteria vuodelta 1878: *"Näissä kurjuuden pesäkkeissä köyhyys joutui usein etsimään sijaa rikoksen vierestä."*²³ Myös myöhemmin 1900-luvulla Punavuoressa kerrotaan olleen pysyvä nuorisorikollisuuden vyöhyke. *"Punavuorten seudun nuorison puolustukseksi on viitattava paitsi alueen perinteisiin myös näiden seutujen ankeaan kaupunkikuvaan. Ei yhtään urheilukenttää tai laajahkoa aukiota ollut tarjolla, --."*²⁴

Ote kaaviosta vuodelta 1946, joka kuvaa Helsingin nuorten rikostekijöiden asuinpaikkoja. Keskittymänä kartalla erottuvat Punavuori sekä Kallio ja Sörnäinen. Alkuperä-

nen tutkielma Sulkunen, Paula: *Punavuoren seutu nuorten rikostekijöiden sosiaalisena ympäristön.* [Viitattu teoksessa Rosén 1982, 337.]

Hietalahden kylpylä 1800-luvun valokuvassa. Vuonna 1821 perustettu kylpylaitos on kuvassa vasemmalla. Oikeassa reunassa näkyy Sinebrychoffin alueen aita. Skannattu teoksesta *Helsinki ennen meitä* (Alho & Rauanheimo 1962, 176).

Hietalahden rannalla sijainnut Vanha kylpylaitos perustettiin paikalleen jo vuonna 1821. Kylpylaitoksella oli kuusi ammuhuonetta, joita käyttivät ensin vain kylpyläyhtiön jäsenet perheineen. Myöhemmin vuosina tehtyjen laajennusten myötä kylpylä avattiin myös yleisölle^{18,19}. Uimala oli käytössä aina 1860-luvulle saakka²⁰. Se määrättiin purettavaksi vuoden 1892 syyskuun loppuun mennessä, jolloin uimalan aluetta tarvittiin uuden satamaradan rakentamiselle. Omistajan ehdottamaan kylpylän siirtoon ei suostuttu.²¹ Uudella asemakaavakartalla Helsingin niemeä kiertämään piirretty satamarata kulki Katajanokalta Hietalahden kautta Kampiin ja edelleen nykyisen Hesperianpuiston paikkeille jatku-neeseen ratapihaan asti. Punavuorenkadun tielinjaus säilyi ennallaan.

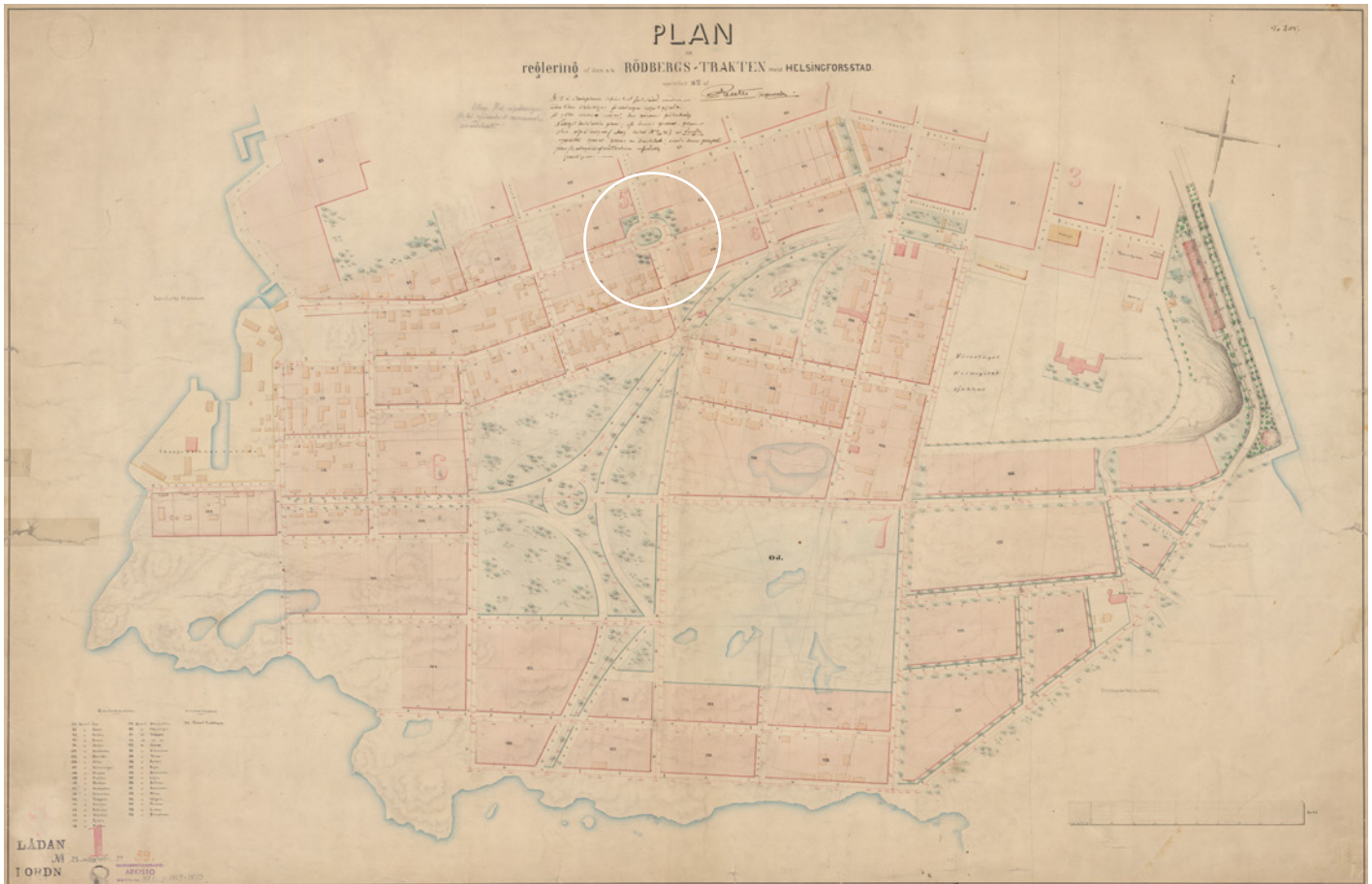
1800-luvun jälkimmäiselle puoliskolle saavuttaessa

Fredrikintorin paikkeille oli jäänyt aukko kaupunkirakenteessa: toria ympäröivät korttelit oli vähintään jaettu tonteiksi, mutta Vanhalle kylpylaitokselle johtaneen tien sekä Albertin- ja Fredrikinkatujen rajaamaa aluetta ei ollut vielä rakennettu tai edes lohkottu kauttaaltaan tontteihin. Korttelin maasto oli hankala rakentaa kallioisuutensa vuoksi, minkä takia ensin keskityttiin helpompiin rakennuspaikoihin lähistöllä. Kenties myös torin seutua ympäröineet talonmestajille, tehtaille ja puutarhoille vuokratut alueet saivat alueen jäämään syrjään kiivaimmasta kaupunkikehityksestä 1800-luvun puolivälin tienoilla, kun tilaa rakentamiselle katsottiin olevan muualla kaupungissa reilusti.

1860-luvun alussa tontteja ilmaantui kartoilla vähitellen lähemmäs toria, mutta tonttien vuokralaiset saivat jatkaa alueidensa haltijoina melko pitkään. Näihin aikoihin Punavuoressakin joitain tontteja myytiin, lähinnä katujen tasoitustöiden yhteydessä kuluja kattamaan. Tontit myytiin huutokaupalla korkeimman hinnan tarjonneelle, mutta ensisijainen osto-oikeus oli tontin silloisella vuokralaisella käypään, kaupunginhallituksen määrittämään hintaan. Kaupunki katsoi kohtuulliseksi, että usein vuokralaisina olleiden työväenluokkien henkilöiden vaurastumista tuettaisiin tällä tavalla.²⁵

Tuolloin Ratakatu jatkui korttelin verran pidemmälle etelään. Eteläisin osuus asettui torin tienoilla epäkäytännöllisesti korttelijakoon nähden, muodostaen kapean tontin Ratakadun eteläpuolelle. Siitä huolimatta katua jatkettiin kartoilla suorassa linjassa ja useimmissa kartoissa muutos Ratakadusta Punavuorenkaduksi tapahtuu vasta Albertinkadun risteyksessä.

Poikkeuksen tekee vuoden 1869 Reuterin asemakaavesitys Punavuoren seudusta. Kartalla Fredrikintorin keskelle

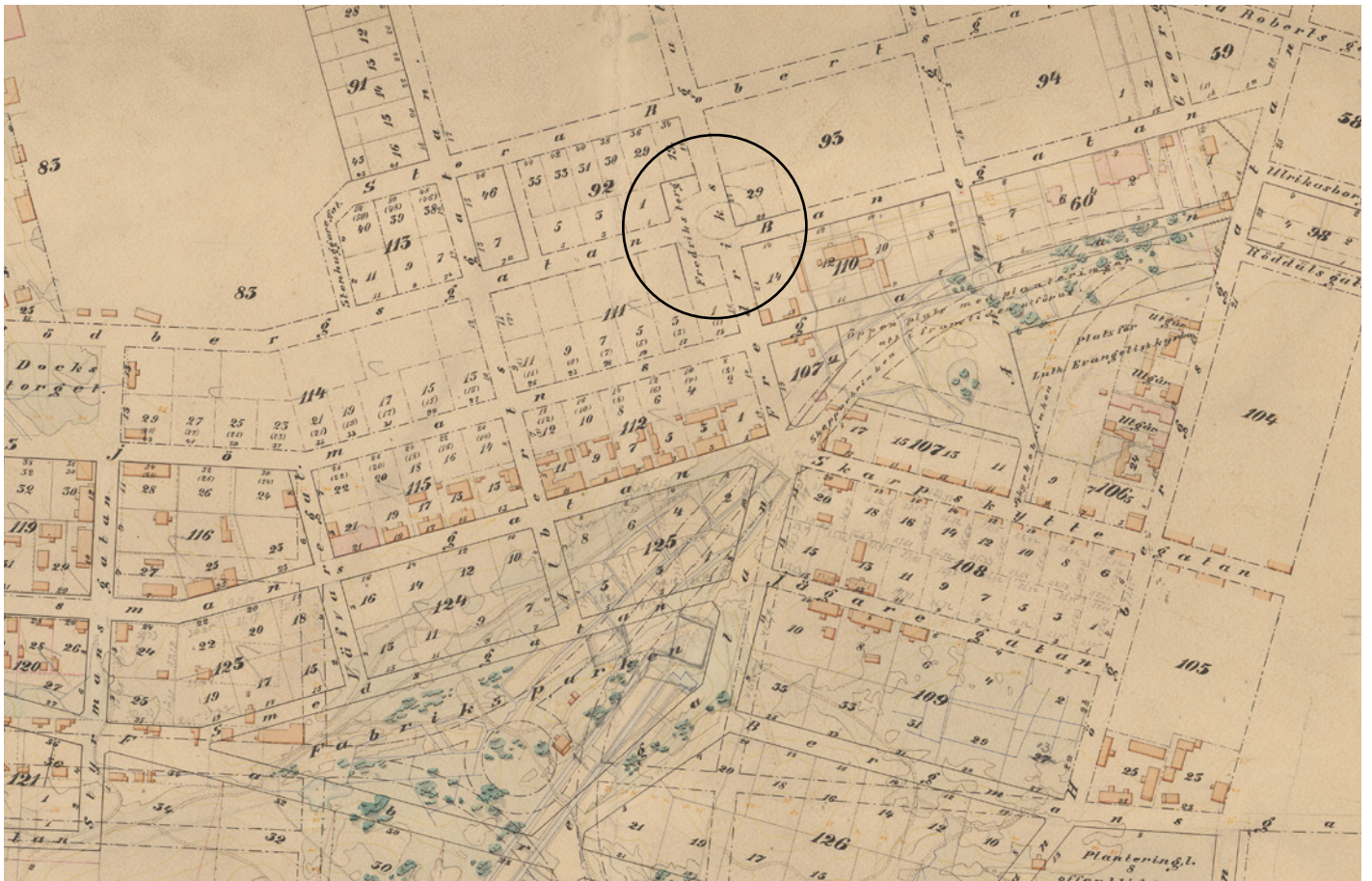

Yllä: Conrad Reuterin vuonna 1869 hyväksytty asemakaavaehdotus. Asemakaavassa ehdotettiin puistoalueiden sarjaa Esplanadilta Erottajan, Dianapuiston, Koulupuistikon, Johanneksenpuiston ja Tehtaanpuiston kautta Ursinin kallioiden tienoille. Fredrikintorille on esitetty kaksi tai kolme puistikkoa ja keskelle ympärä-

mäinen aihe, jotka kaikki olisi istutettu puilla tai pensilla. *Plan till reglering af den s:k Rödbergs Trakten invid Helsingfors Stad. C. Reuter 1869. HKA.*

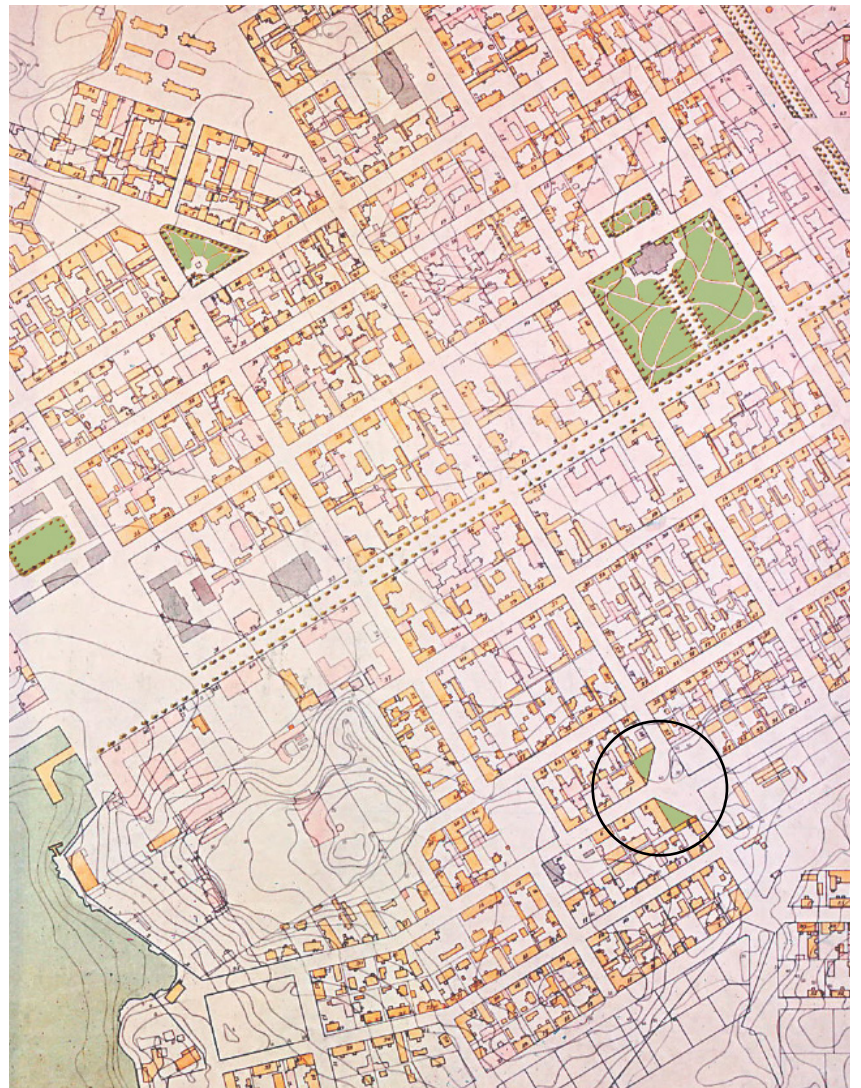
Alla: ote asemakaavakartasta vuodelta 1878. Kartalla valkoisina näkyvät vuoden 1869 asemakaavakartassa hahmotellut korttelit ja puistoalueet. Fredrikintorin keskellä seissyt kallio on yhä paikoillaan. *Detalj Plan af Helsingfors stad. Claës Kjerrström 1878. KA.*

Yllä: ote kartasta, jolla Reuterin vuoden 1869 asemakaavaehdotus on esitettyä päällekkäin silloista kaupunkirakennetta kuvaavan kartan sekä kaupungininsinöörin uusien korjaus ehdotusten kanssa lähes kaksi vuosikymmentä myöhemmin. Fredrikintorin reunustan rakennukset on lovettu nykymuotoonsa. Karttamerkinnoissa poistetuksi on merkitty toria ympäröivät puistikot ja keskelle hahmoteltu ympyräaihe. Fredrikinkatu on piirretty jatkumaan suoraan torin sivuitse ja Viiskulma on saanut muotonsa. *Förslag till Förändring af gällande stadsplan 1, 3, 4, 5 och 7de Stadsdelarne af Helsingfors. Detaljplan. Otto Ehrström 1886. HKA.*

Oikealla: ote topografiakartasta vuodelta 1884. Kartalla esitetään vihervärisiä alueita, ja ensi kertaa piirrettyä ovat Fredrikintorin kolmiomaiset, istutetut puistikot. HKA, värin jälkikäsittely tekijän.

on hahmoteltu liikenneympyrä ja ympyrämäinen puistikko, joita myös reunustavat istutetut alueet. Ympyrä lohkaisee umpikulmaiselle aukiolle osan kaikista neljästä korttelista, jotka sitä ympäröivät. Samalla ympyrä olisi katkaissut Fredrikinkadun eteläisimmän osuuden erilliseksi, Sepänkaduksi nimetyksi kadukseen. Tarkasti esitetyistä tielinjausten muutoksista huolimatta esitys ei toteutunut. Vastaavantyyppisiä, neljän korttelin väliin asettuvia umpikulmaisia aukioita on muualla Suomessa muun muassa Raahessa, Kaskisissa ja Kajaanissa, mutta niiden syntyaika asettuu 1730-1810-luvuille. Fredrikintorin voidaan ajatella olevan puolikas tällaisesta symmetrisestä, renessanssi-ihanteita kuvaavasta aukioista.²⁶

1870-luvun viimeisinä vuosina torin sommitelman muuttuminen alkoi vaikuttaa väistämättömältä. Vuodesta 1877 alkaen Ratakatu piirrettiin kartoilla päättymään Fredrikinkatuun ja siirroksen Punavuorenkadun alkavassa tielinjauksessa tapahtuvan Fredrikintorin kohdalla. Suurin osa suunnitelmakartoista esittää torin reunaosat erillisinä kolmiomaisina alueina, joita halkoo katu. Todellisuudessa tällä aikakaudella tiet kiersivät kartoilla edelleen risteyksessä ollutta suurta kallioselännettä. Kallio peitti vielä alleen myös Ratakadun ja Fredrikinkadun kulmatontin nykyisen torin laidalla.

Punavuorta päätettiin alkaa rakentaa 1880-luvulla tiiviiksi uudeksi kaupunginosaksi²⁷ ja vuonna 1884 tehtiin ehdotus I, III, IV, V, VI ja VII kaupunginosien uudelleenjärjestelystä²⁸. Samoihin kehitysvaiheisiin sijoittuvalla vuoden 1884 topografiakartalla torin kalliota ei ole enää kuvattu, vaan Fredrikintorin puistikot on piirretty paikoilleen. Ne esitetään kolmiomaisina, laajaa katuristeystilaa reunustavina alueina rakennusten seinustoilla. Istutuksia kartta ei esitä puistikoissa, vaikka muihin kartan puistoihin puut on merkitty.²⁹ Vuokratontteja on poistunut ja Punavuorenkatu on saanut nykyisen sijansa.

Aluksi torin keskiosan risteysalue oli kenttäkivetty, kuin myös sitä reunustavat jalkakäytävät. Jalankulun reittiä erotti ajoradan varrelle muotoiltu kivinen, vesien keräämiseen tarkoitettu painanne. Muissa 1880–1890-luvun kartoissa puistikoita ei ole lainkaan piirretty, vaan tori on kuvattu osana katutilaa. Puistikoita ei vielä tuolloin ollut virallisesti perustettu, mutta 1900-luvun alun kartoille kolmiopuistikot on systemaattisesti piirretty.

Vuonna 1892 Fredrikintorin puistikoissa tehtiin valmis-televia tasoitustöitä³⁰. Kunnallishallinnon kertomus vuodelta 1893 kertoo, että kyseisenä vuonna kahta istutetuksi kaavailtua puistikon osaa suunniteltiin³¹. Fredrikintorin perustamisajankohta on 1894–1895³². Vuonna 1895 kerrotaan Fredrikintorin kasvillisuuden hoidon maksaneen 155 markkaa.³³ 1800-luvulla aukoiden suunnitteluihanteena oli enemmänkin pieni istutettu puisto kaupungissa kuin tilallisesti kiinnostava aukio, mikä on voinut vaikuttaa torin ensimmäiseen muotoon.³⁴

Alusta saakka tori on kulkenut nimellä Fredrikintori tai

Fredrikstorget, puistikkomaisuudestaan tai katuaukiomaisuudestaan huolimatta. Tori lieneekin alkujaan ollut yleisnimitys pienelle aukiolle tai puistikolle, sillä vuonna 1926 korjausehdotuksensa jättäneen paikannimien tarkennus- ja täydennyskomitean esityksessä useita vastaavia *-tori* tai *-torget* päätteisiä nimiä muutettiin *-puistikko-* ja *-skvär*-päätteisiksi. Uuden nimen saivat esimerkiksi *Tokantori*, *Dockstorget*, joka muutettiin *Tokanpuistikoksi*, *Dockskvären*, sekä *Koulutori*, *Skoltorget*, josta tuli *Koulupuistikko*, *Skolskvären*. Eriävän mielipiteen esitti Professori Bergroth, joka toivoi englannin kielestä lainatun *-skvär*-päätteen tilalle sanoja *-plats*, *-plan* tai *-torg*. Nimet muutettiin vastaehdotuksesta huolimatta alkuperäisen ehdotuksen mukaisesti.³⁵ Vielä tässä vaiheessa Fredrikintorikin oli puistikkomainen istutuksineen, joten arvailtavaksi jää, miksei sen nimeä päätetty vaihtaa.

1800-luvun merkittävät muutokset:

- Fredrikintori kehittyi epämääräisestä köydenpunontaradan ja Vanhan kylpylätien sekä vuokratonttien ympäröimästä alueesta puistikoiksi, jotka perustettiin vuosina 1894–1895.
- Ratakatu perustettiin köydenpunontaradan paikoille ja Punavuorenkatu sai nykyisen paikkansa vanhalle uimalalle johtaneen tien seuduilla 1840-luvulla.
- 1900-luvulle tultaessa Fredrikintori oli vakiinnuttanut paikkansa osana kaupunkirakennetta.

Varhainen otos Fredrikintorista, kuvattuna Ratakadun suunnalta. Tuntematon, 1910-luku. HKMKA

1900-luku: kolmiopuistikkojen kautta torin nykymuotoon

1900-luvun alku: kolmiopuistikkojen aika

1880-1890-lukujen aikana tapahtuneen muutoutumisensa jälkeen Fredrikintori koki muutoksia lähinnä sisäisessä jäsentelyssään. Toria kiertävien korttelien rakennetut reunat ovat säilyneet ennallaan nykypäivään, vaikka rakennuksia on korvattu uusilla vuosisadan vaihteessa ja sen jälkeen 1900-luvulla. Fredrikinkadun, Ratakadun ja Punavuorenkadun tielinjaukset ovat pysyneet aloillaan 1900-luvun taitteesta saakka. Muutoksia katualueen leveydessä ja rajauksessa on tapahtunut lähinnä Punavuorenkadun pohjoispäässä, Fredrikintorin alueella. Katujen pintamateriaali on vaihtunut 1900-luvun alun jälkeen, jolloin kadut oli vielä päällystetty kenttäkiveyksellä.

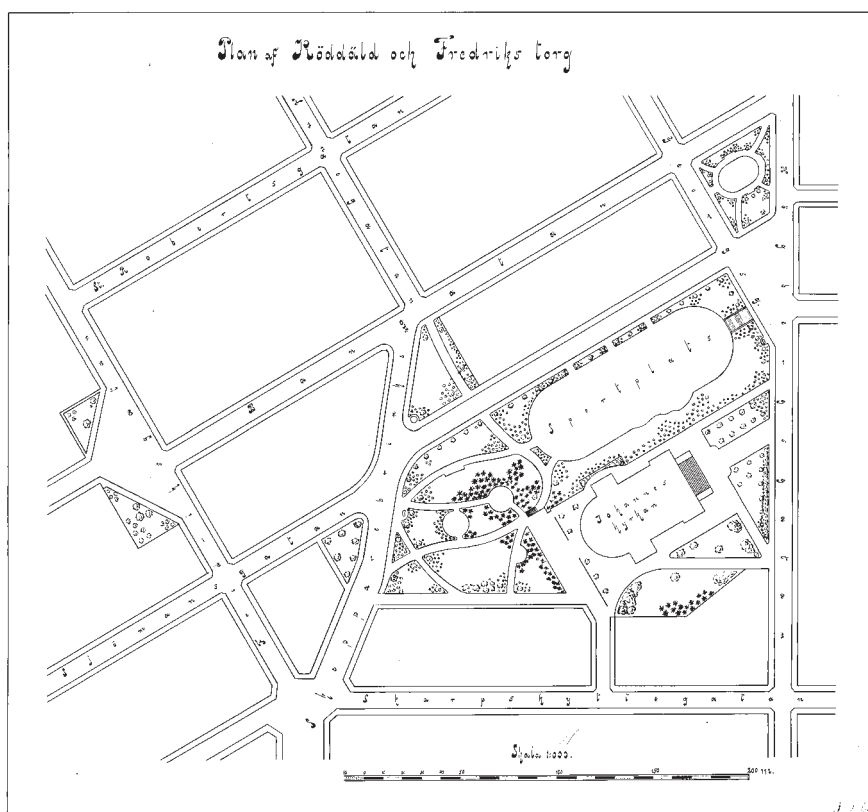
1900-luvun alkupuolen historiallisissa valokuuvissa korostuvimman reunan torille muodostaa nykyisen metodistikirkon paikalla sijainnut vaalea puutalo (ks. kuva alla). Matala rakennus erottui ympäröivistä kivitaloista puuaitoi-neen, näyttävine takorautaisine sisäänkäyntikatoksineen sekä puu- ja yksittäispensasistutuksineen. Matala rakennus asettui muuta maastoa ylemmällä paikallaan taivasta vasten; osittain siksi, ettei sen takaisia tontteja ollut vielä rakennettu. Valtaosa toria reunustavista Fredrikinkadun, Ratakadun ja Punavuorenkadun rakennuksista oli jo korvattu korkeammilla kivisillä kerrostaloilla. Kuvan vasemmassa laidassa olevaa asuinrakennus korvattiin uudella vuonna 1923. Otollisten suhdanteiden vuoksi rakentaminen oli halpaa aina 1920-luvun loppuun saakka³⁶.

Puistikoiden kasvillisuus koostui alkuvuosina lehtipuista ja -pensaista, joita oli etenkin eteläisessä puistikossa. Kuvassa erottuu koristeellinen kannatinpylväs, jollaisia käytettiin 1900-luvun alussa. Sundström, Eric 1922. HKMKA.

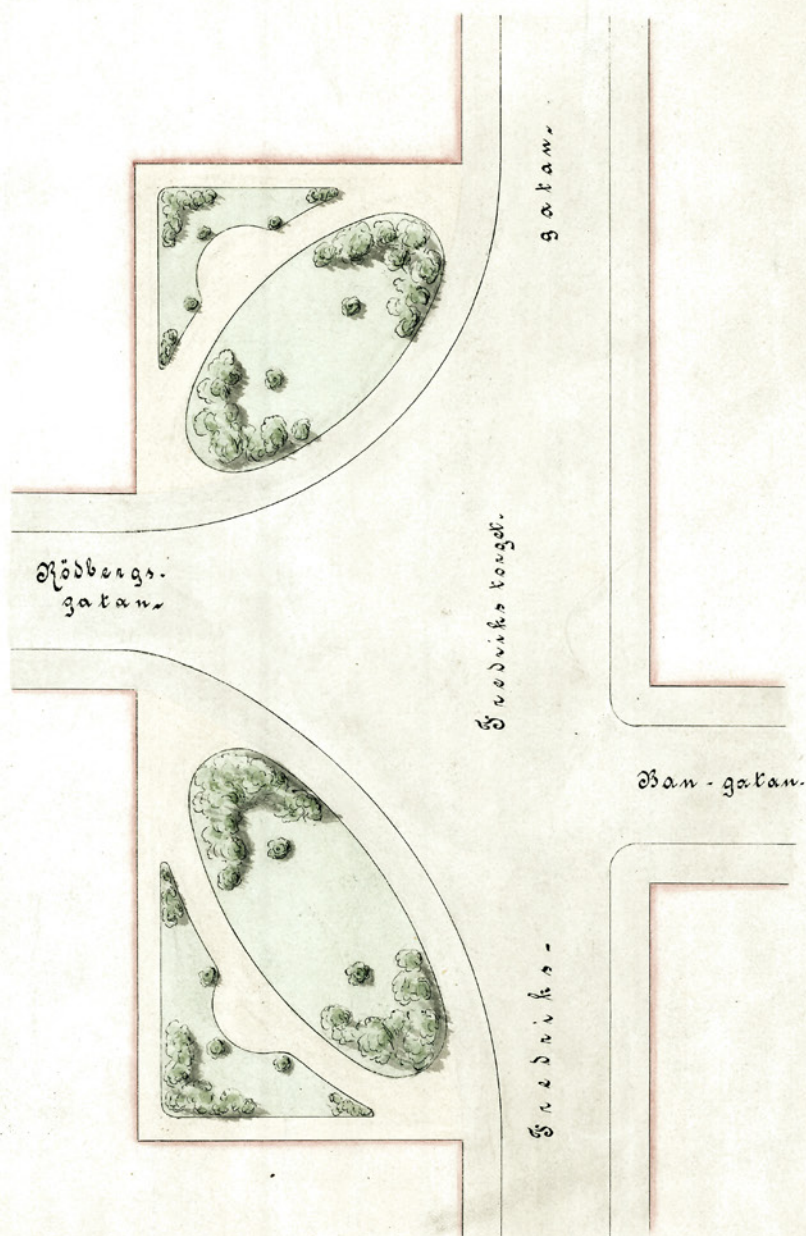
Eteläinen kolmiopuisto 1920-luvun lopussa. Sundström, Eric 1920–1930. HKMKA.

Yllä: Svante Olssonin ehdotus Punanotkon järjestelyksi Johanneksenkirjon ympäristössä tammikuulta 1901. Samassa suunnitelmassa on kuvattu Fredrikintori, joka on istutettu rakennusten puoleisilta reunoiltaan runsain puu- ja pensasistutuksin. *Svante Olsson 1901. Förslag till planteringars anordnande å Röddäld invid Nya Kyrkan. HKA.*

Vasemmalla: pitkälti Olssonin suunnitelmaa muistuttava ehdotus Punanotkon puistonalueen järjestelyksi vuoden 1906 paikkeilta. Fredrikintorille on piirretty pelkistetyt kolmiopuistikot puu- ja pensasistutuksilla. n. 1906. *Plan af Röddäld och Fredriks torg. HKA.*

Förslag till Planteringar å Fredriks torget

Skala 50 45 40 35 30 25 20 15 10 5 0 50 100 fot.

Svante Olssonin suunnitelma Fredrikintorille 1910-luvun tienoilta. Olsson ehdottaa puistikoiden reunojen pyöristämistä ja puistikoiden

istuttamista symmetrisesti. Svante Olsson n. 1910-luku. Förslag till Planteringar å Fredriks torget. HKA.

Olsson

131

Lentokoneesta otettu kuva Fredrikinkadun yltä etelään. Tori erottuu kuvan etualalla vasemmalla. Sitä nykyisin ympäröivät rakennukset ovat jo nousseet sijoilleen. Taustalla häämöttävät jo rakentunut Eiran kaupunginosa, Punanotko ja Ursinin kallion uimala. Oikealla erottuvat Hernesaari ympäristöineen. Foto Roos 1900-luvun alku. HKMKA.

Raitioliikenne on kuulunut Punavuoreen koko viime vuosisadan. Alun perin torin ohittavan linjan reitiksi pohdittiin kierrosta Kampin kautta Hietalahteen, edelleen Punavuorenkatua, Fredrikintorin halki Ratakadulle ja kohti silloista Mikaelinkatua, nykyistä Mikonkatua³⁷. Fredrikintoria sivuava raitiotie on esitetty ensi kerran vuoden 1900 asemakaavassa. Tällöin vihreä Sörnäinen-Kauppatori -linja rata jatkettiin Punavuoreen saakka. Se kiemurteli lopulta Punavuoressa Isolta Roobertinkadulta, Fredrikinkadun kautta nykyistä Pursimiehenkatua pitkin Perämiehenkadulle saakka. Fredrikinkatua rata kulki tuolloin vain kolmen korttelin matkan ja tälle välille sijoittui Fredrikintori. Aluksi linja oli hevosvetoinen.

Helsingin raitiotieliikenne sähköistettiin vuonna 1901 kapasiteetin kasvattamiseksi, minkä vuoksi historialliset kuvat Fredrikintorin paikkeiltakin näyttävät johdinlangan kannatinpylväitä. Raitiotieliikenne Fredrikintorin reunalla pysähtyi vuonna 1908, kun siihen mennessä vain yksiraiteisia osuuksia muutettiin kaksiraiteisiksi.³⁸ Karttojen perusteella remontin yhteydessä ratalinjaus siirrettiin kulkemaan Fredrikinkadulta Laivurinkatua pitkin Tehtaankadulle Pursimiehenkadun sijaan.

1910-luvulla jatkettiin pyöreämuotoisten aiheiden hahmottelua torille vuoden 1869 asemakaavan esittämän suunnan mukaisesti. Ehkä torissa nähtiin potentiaalia näyttävämpäänkin sommitelmaan kuin suorareunaisiin kolmiopuistikoihin. Suurin piirtein näihin aikoihin kaupunginpuutarhuri Svante Olsson esitti Fredrikintorin kolmipuistikkojen reunojen pyöristämistä niin, että katualue olisi kaventunut suppilomaiseksi (ks. s. 23). Katualueen molemmille puolille on suunnitelmassa hahmoteltu melko symmetriset istutusaiheet ja käytävät penkkisyvennyksineen. Istutusalueiden reunoille on piirretty vapaamuotoisia puu- ja pensasistutuksia. Vuonna 1913 Fredrikinkatu päällystettiin noppakivin Ison Roobertinkadun ja Laivurinkadun väliltä³⁹ ja torille rakennettiin käytävä pitkin Fredrikinkatu 18:n seinänvierustaa⁴⁰.

1930–1950-luvut: neliömäisten puistikoiden kausi ja pohjoisen puistikon pienentäminen

Vuoden 1928 asemakaavan muutospiirustuksessa kolmiomaiset puistikot on määritetty korvattavaksi neliskulmaisilla, edelleen pääosin istutetuilla puistikoilla. Suunnitelmia tästä vaiheesta on säilynyt kaksi (ks. viereinen sivu), joista suunnitelma nro. 173 on hyväksytty ja toteutettu. Ensin laaditussa (1927), arkkitehti Birger Brunilan yleispiirteisessä suunnitelmassa puistikot ovat pelkistetyimmät ja esimerkiksi istutettujen alueiden halki risteileviä käytäviä on vähemmän. Fredrikinkadun ja Punavuorenkadun risteysaluetta on suunnitelmassa kavennettu entisestä ja puistikon reunoille on varattu vinottaisia pysäköintipaikkoja yhteensä noin kahdeksan kappaletta. Keskelle risteystä, ja samalla toritilaa, on sijoitettu valaisinpylvään koroke. Tuolloin vielä valmistumattoman metodistikirkon nurkalle jää suunnitelmassa kulmaus avointa pintaa.

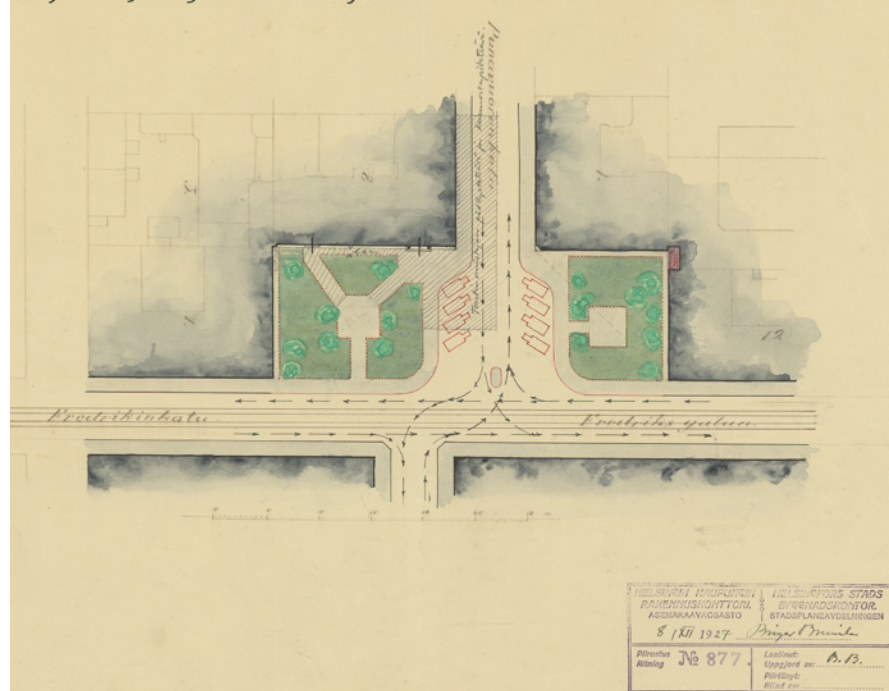
Tarkennetussa, toteutuksenkin pohjana käytetyssä suunnitelmassa puistikoiden halki kulkee useampia käytäviä, jotka johtavat kohtisuoraan ja kulmittain toria reunustavien rakennusten sisäänkäynneille. Istutusalueiden reunoja kiertävät oletettavasti tasalevyiset pensasnauhat, joihin istutetut pensaat olivat isotuomipihlajia ja orapihlajia. Istutettavia puita ei suunnitelmassa ole esitetty, mutta toteutusvaiheessa oletettavasti ainakin suuri halava päätettiin säästää torin pohjoisella reunalla. Lisäksi istutettiin kaksi hevoskastanjaa⁴¹.

Fredrikinkatua reunustavien jalkakäytävien keskiosa oli ladottu nupukivillä ja reunakaistaleet kenttäkivillä. Ajorataa reunustivat leveät graniittireunakivet. Punavuorenkatu 1:n kulmaus oli päällystetty kivilaatoin kiinteistön toimesta. Jo 1930-luvun loppupuolen historiallisten valokuvien perusteella vaikuttaisi, että toria reunustavat jalkakäytävät oli asfaltoitu, mutta viimeistään se tapahtui 50-luvulla. Asemakaavan muutoksen ja torin uudelleenjärjestelyn myötä myös Punavuorenkadun ajorata nupukivettiin tasaisemmaksi.

Fredrikintorin pohjoinen puistikko 1930-luvun asussaan. Suuri halava on lähestulkoon nykyisellä paikallaan. Kalusteet ovat koristeellisia ja näyttäviä. *Tuntematon kuvaaja noin 1937. HKMKA.*

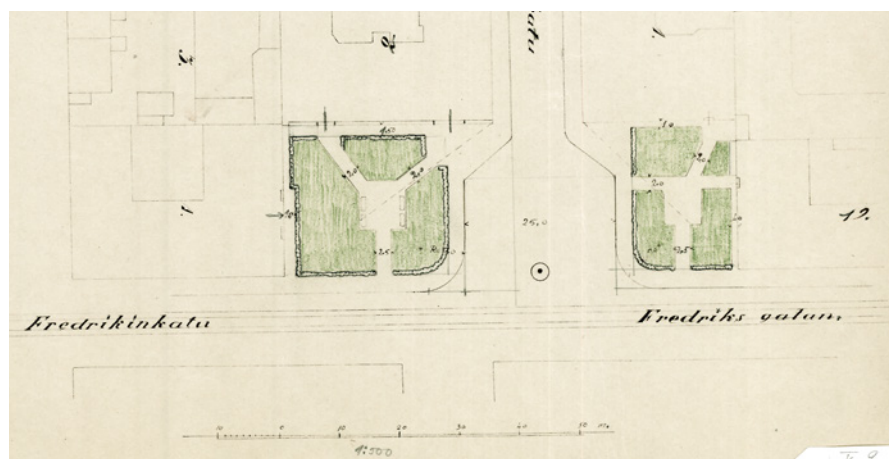

*Fredrikintorin järjestelyehdotus.
förslag till reglering av Fredrikstorget.*

Yllä vasemmalla: Birger Brunilan laatima suunnitelma Fredrikintorille. Suunnitelmassa kolmiopuistikot on muutettu neliskulmaisiksi ja ne on istutettu kauttaaltaan oleskelualueita lukuunottamatta. Kadun varteen on sijoitettu autopysäköintiiä. Birger Brunila 1927. Fredrikintorin järjestelyehdotus. HKA.

Alla vasemmalla: päiväämätön, luultavasti Helsingin kaupungin puisto-osaston laatima tarkennos Brunilan aiemmasta suunnitelmasta. Suunnitelmassa käytäviä esitetään hieman enemmän, minkä lisäksi istutusalueita kiertämään on lisätty matalasti istutetut koristereunukset. Muusta kasvillisuudesta ei anneta lisätietoa. 1927–1928. Fredrikintorin yleissuunnitelma. HKA.

Alla oikealla: lopullisen asemakaavamuutoksen piirustus vuodelta 1928. Pohjana on käytetty viereistä suunnitelmaa. Katkoviivalla näytetään poistettavaksi vaihetta edeltäneet kolmiomaiset puistikot. 1928. Asemakaavan muutos koskien tonttien 92 ja 111 viereisen Fredrikin torin istutusten järjestelyä. HKA.

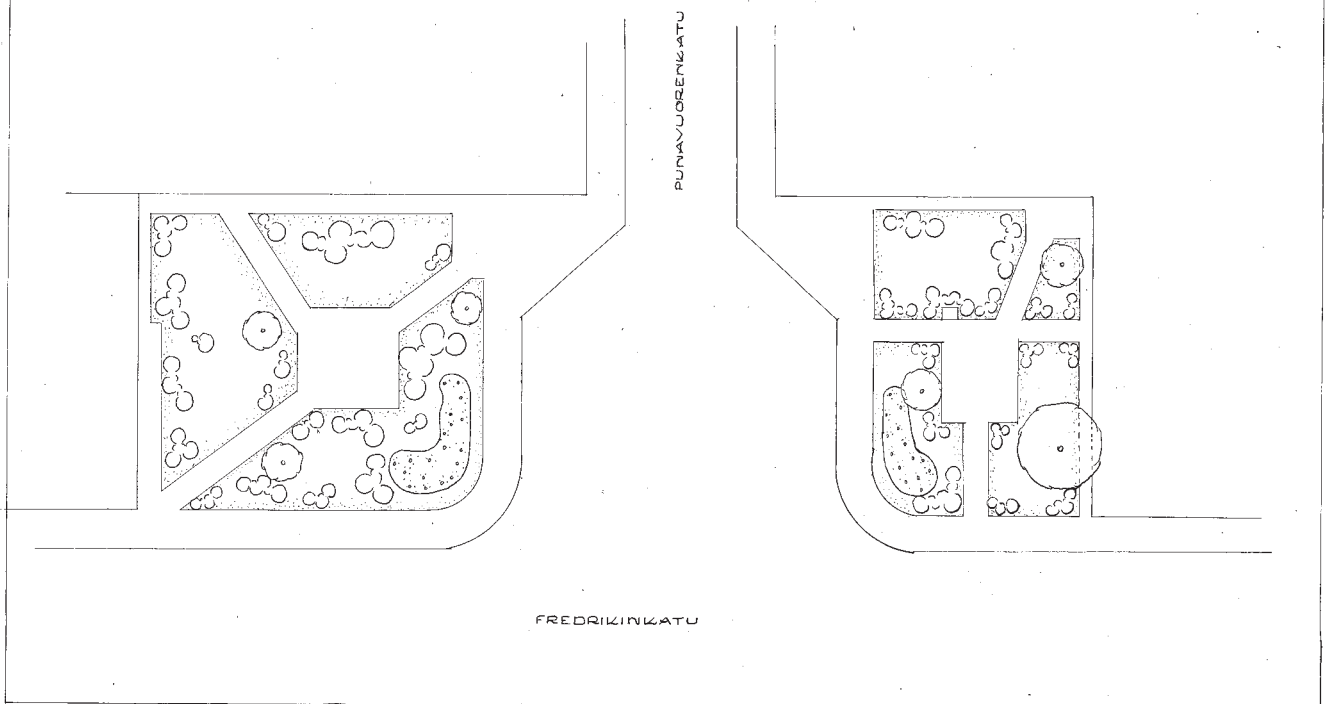
Alla vasemmalla: edellisen sivun kuvan kanssa samalle aikakaudelle sijoittuva näkymäkuva torilta etelään näyttää torilla kasvaneita puita sekä pensasnauhoja istutetun alueen reunalla. Risteyksalue on kauttaaltaan kivetty ja jalkakäytävät reunustettu suorakulmaisoin reunakivin. Tuntematon kuvaaja 1932. MVKA.

12.15)
Asemakaavamuutospäätös käsittävä Fredrikintorin istutusten järjestelyä Helsingin kaupungissa.
Ritning till stadsplanändring berörande reglering av planteringen i Fredrikstorget i Helsingfors.
k. 92 ja 111 vrt.

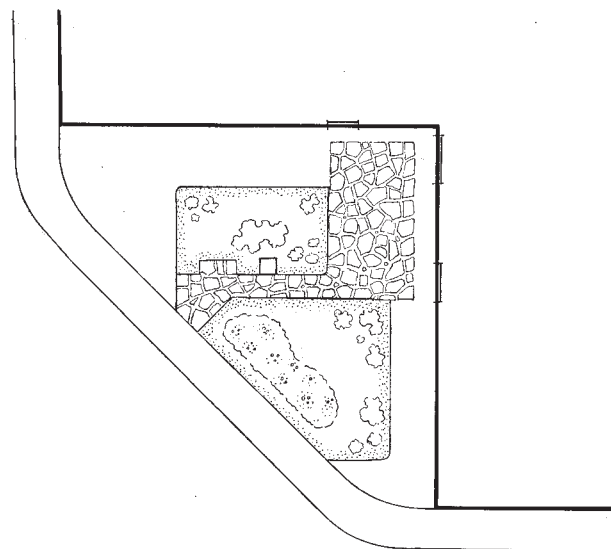
FREDRIKINTORIN ISTUTUKSET 1:250

Yllä: Fredrikintorin istutuksia esittävä päiväamä-
tön suunnitelma. Eteläisen (vasemmanpuolisen)
puistikon käytäviä on muutettu aiemmasta vai-
heesta 1940-luvun loppupuolella tai 1950-luvun
alussa. Kuvassa esitetään pohjakasvillisuutta
korkeampi kasvillisuus, kuten perennat, pensaat
ja puut. Lajeja ei ole merkitty. n. 1940–1950.
Fredrikintorin istutukset. HKA.

319

PUNAVUORENKATU

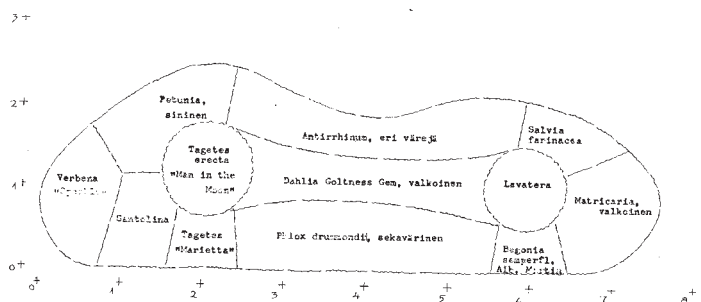

FREDRIKINTORIN ISTUTUKSET

Oikealla: vuoden 1958 suunnitelma pohjoisen
puistikon pienentämiseksi. Neliskulmaisesta
puistikosta palattiin jälleen kolmiomaiseen. Istu-
tuksia vähennettiin hieman ja kolmion kärkiin jäi
avointa pintaa. Istutusten välinen alue on mer-
kitty liuskekivettäväksi. 1958. Fredrikintorin
kulmaus. HKA.

Alla oikealla: yllä olevan suunnitelman tarken-
tamiseksi laadittu kukkaryhmän istutussuun-
nitelma lajimerkintöineen. 1959. Fredrikintorin
kukkaryhmä. HKA.

FREDRIKINTORIN KULMAUS 1:250

FREDRIKINTORIN KUKKARYHMÄ

1950-luvun lopulla pohjoista puistikkoa pienennettiin. Torille päätettiin vuonna 1958 rakentaa johdinauton päätesilmukka⁴², minkä seurauksena pohjoinen puistikko supistettiin jälleen kolmionmuotoiseksi. Syntynyt puistikko on yhdistelmä 1900-luvun alun ja 1930-luvun puistikoista: istutettujen alueiden linjoja säilytettiin osittain jälkimmäisestä vaiheesta, mutta suuri muoto oli peräisin 1900-luvun alusta. Muutoksen seurauksena kolmiomaisen puistikon molempiin kärkeen sekä rakennusten suljetun kulman tuntumaan syntyi avointa pintaa, jota käytettiin ainakin 1970- ja 1980-luvuilla esimerkiksi kioskin, myyntikojujen ja mainostelineiden paikkoina. Suunnitelmapiirustus vuodelta 1958 (ks. edellinen sivu) esittää pohjoisen puistikon keskialueen liuskekivettäväksi, mutta valokuvista ei varmuudella selviä toteutettiin kiveystä koskaan. Suunnitelman piirtäjän voi arvella olevan Martti Savola⁴³.

Samoihin aikoihin aukoiden ja puistojen kalustaminen etenkin teknisillä varusteilla kiihtyi entisestään, mikä vahvisti kalusteiden kaupunkikuvallista merkitystä alaltaan pienellä Fredrikintorilla. Kadunkalusteiden kannalta juuri 1950-lukua pidetään käännteentekevänä: kalusteiden määrän lisääntymisen ohessa niiden hienovarainen muotoilu yksinkertaistui ja muuttui entistä vahvemmin pelkistetyksi funktionaaliseksi⁴⁴.

Vuonna 1959 pohjoisen puistikon kukkaistutusryhmä päivitettiin suunnitelmalla, joka kasvilajimerkintöineen on säilynyt. Paikalla oli istutuksia jo vuoden 1928 jälkeen tehtyjen muutostöiden seurauksena. Oletettavasti osa 1920-luvun lajistosta säilyi, minkä lisäksi istutettiin uusia kasveja. Nyt istutusryhmään valitut lajit olivat perinteisiä kesäkukkia yhdistettynä hieman modernimpiin tulokkaisiin, kuten petunioihin. Värimaailma oli sini-vaalea höystettynä monivärisillä kukkaryhmillä. Lajeiksi ehdotettiin muun muassa leijonankitoja, daalioita, kamomillasaunioita, malvikkeja, kesäleimuja ja samettikukkia. Torilla kasvanut halava korvattiin uudella taimella kunnostuksen yhteydessä.

Eteläpuolisessa puistikossa käytävien linjauksia muutettiin, luultavasti vastaamaan paremmin puistikon läpi liikkuvien ihmisten reittejä. Uusi, kulmittain puistikon halki kulkeva reitti oli käytännöllinen reitti Viiskulmasta Punavuorekadun suuntaan. Ratakadun linjaa noudattanut lyhyt käytävä poistettiin.

Ylhäällä: pohjoinen puistikko 1950-luvun puolivälissä. Kalusteet ovat vaihtuneet pelkistetympiin ja esimerkiksi ristikkopylväs on rakennettu hyvin konstailemattomasti. Istutusalueet on kuitenkin hoidettu hyvin ja nurmella on monilajinen kukkaryhmä. Puiston nurkassa kasvaa runkopensaita nurmipinnalla. Kuvan oikeassa reunassa näkyy myyntiköju. *Grünberg, Constantin 1955–1956. HKMKA.*

Alla: Fredrikinkatu 16:a rakennukseen keskittyvä kuva näyttää myös osan torin eteläisestä puistikosta. Torin nurkassa kasvaa yksi näyttävä puu sekä pensaita, jotka on aidattu kevyin suoja-aidoin. Käytäväsommitelma on edelleen asemakaavamuutoksen 1928 mukainen. *Pietinen 1934. MVKA.*

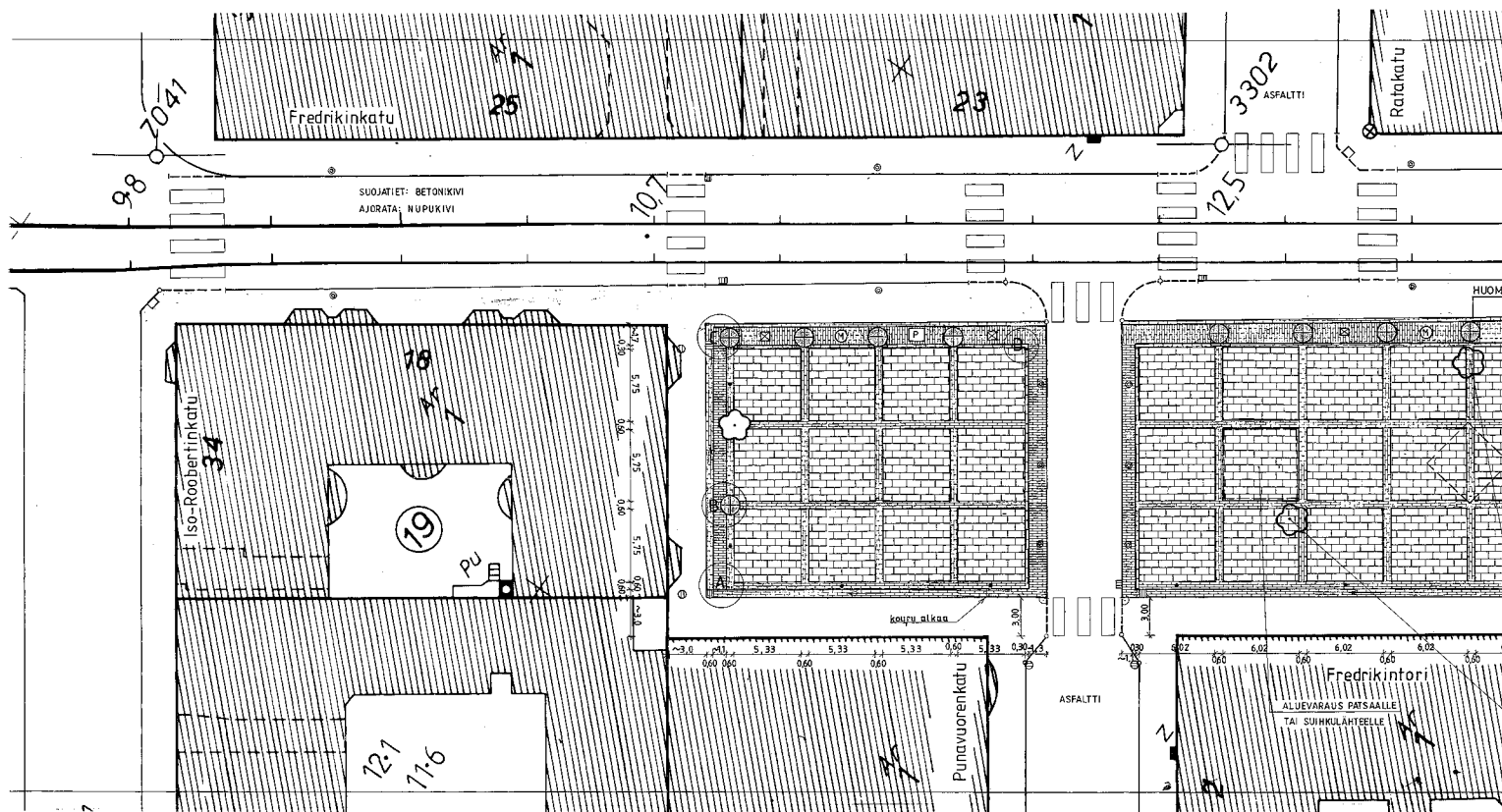
Yllä: eteläisessä puistikossa kasvaa 1970-luvulla paljon puita ja pensaita. Pohjakasvillisuus vaikuttaa olevan monilajista. Toripuistikossa on myös muutamia penkkejä. Ollila, L. 1973. HKMKA.

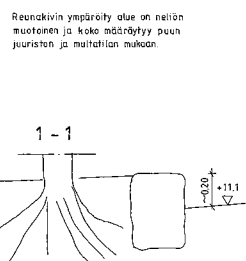
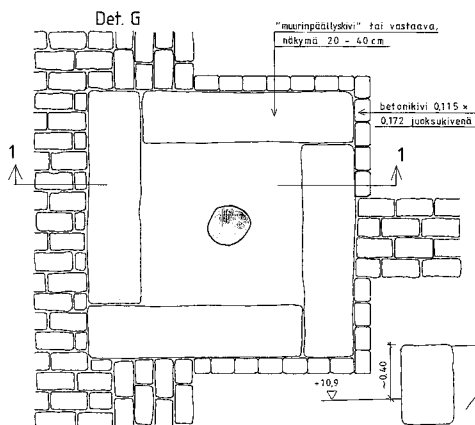
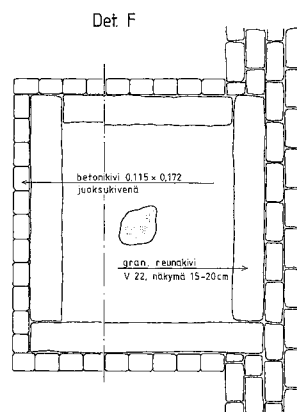
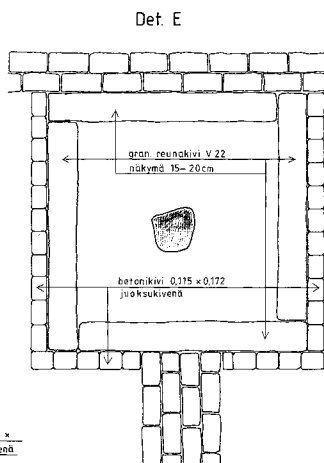
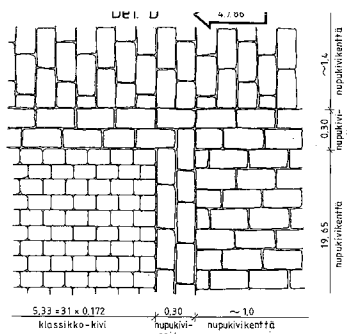
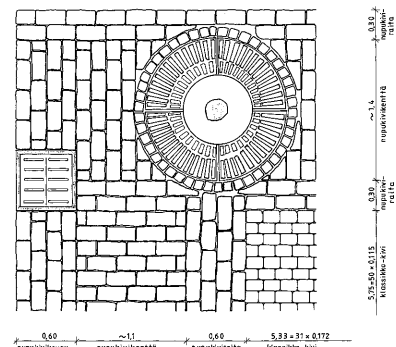
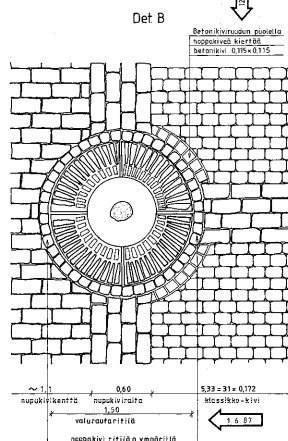
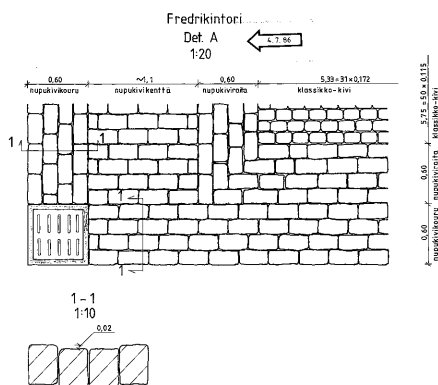
Alla: Fredrikintorille laadittu kunnostussuunnitelma vuodelta 1986. Suunnitelman tekijätiedot eivät ole luettavissa. Muutostöissä istutukset poistettiin puita lukuunottamatta, tori kivettiin kauttaaltaan ja torin reunoille istutettiin vaahteroita. 1986. Fredrikintorin päällystesuunnitelma. KAO.

1980-luku: Fredrikintorin nykyasun muotoutuminen ja varsinaisen torin perustaminen

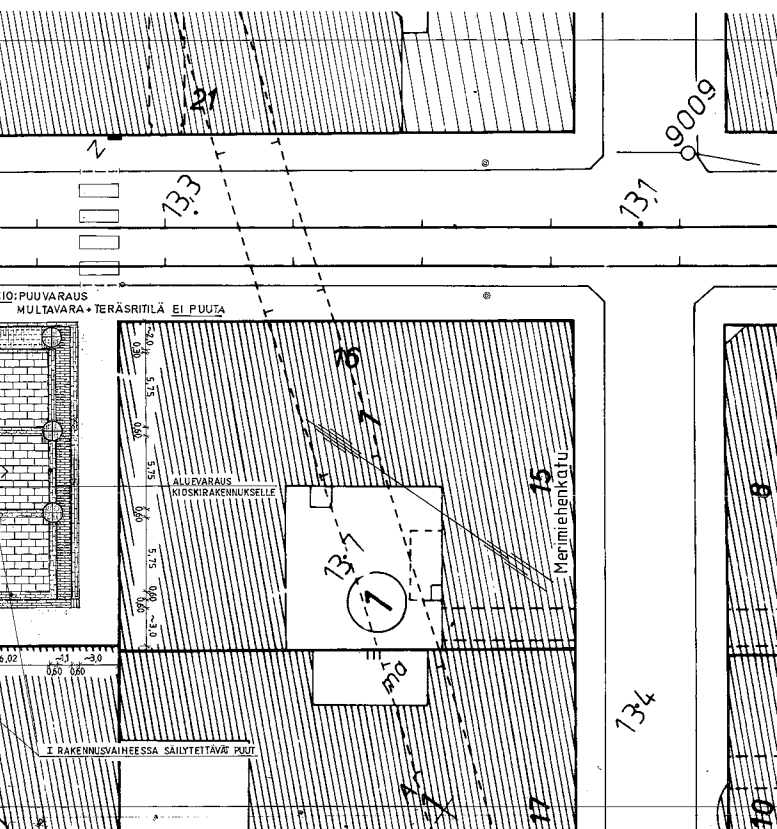
Torin nykyinen ilme on peräisin 1980-luvun lopusta, jolloin reunustojen istutetut puistikot päätettiin poistaa kokonaan ja muodostaa alueesta kivetty tori myyntipaikkoineen. Puistikkojen vehreät istutukset korvattiin yhtenäisellä betonija luonnonkivetyllä toripinnalla, jota rajaamaan istutettiin vaahteroita. Joitain vanhoja puita säilytettiin ja niiden ympärille rakennettiin kivipaasista korotetut istutusaltaat. Puurit kiersivät toria kolmelta sivulta ja ainoastaan rakennuksia vasten sijaitseva torin luoteislaita jäi puista vapaaksi. Hulevesiä ohjaamaan rakennettiin nupukivikourut, jotka johtivat torin kulmissa sijaitseviin sadevesikaivoihin. Kuivatusta helpottaa torin topografia, joka viettää kohti pohjoista.

Muutosten yhteydessä Punavuorenkadun toria halvokava ajorata kavennettiin yksikaistaiseksi ja torin kulmat oikaistiin. Torin kohdalla oleva Punavuorenkadun katualue kivettiin nupukiveyksellä. Ajokaistan rinnalla säilyi pysäköintipaikkoja kadun suuntaisessa rivissä. Fredrikinkadun ja Punavuorenkadun risteysalue pieneni huomattavasti ja sen keskeltä poistettiin ristikkopylväs. Fredrikinkadun jalkakäytävä ja torin reuna-alueet päällystettiin asfaltilla. Uuden torialueen pinta-ala kasvoi puistikkojen aikaisesta noin 1400 neliömetristä lähes kolmella sadalla neliömetrillä, ollen lopulta noin 1690 m².

Yllä: kunnostussuunnitelman detailjiirustuksia. Kuvattuna ovat muun muassa hulevesikourujen, juuristoritilöiden ja kivipaasien asentaminen. 1986. Fredrikintorin päällystesuunnitelman yksityiskohtia. KAO.

- Selitykset**
- = valaisinympäristö
 - ⊕ = istutettava puu
 - ⊗ = säilytettävä puu
 - ⊙ = maastokeräin
 - ⊞ = puhelinkioski
 - ⊠ = raitiovaunun kantoalustat
 - ⊡ = sadevesikaivo
 - ⊢ = betonikivi
 - ⊣ = klassikko-kivi 172 mm x 115 mm
 - ⊤ = nupukivi
 - ⊥ = liipputangon perustus

PUU ACER PLATANOIDES KOKO 14/16 11 KPL
 RUNGONSUOJA MALLI T.HYTÖNEN 11 KPL
 TERÄSRITILÄ VIHERRITILÄ, MALLI F N-O 45250015 KPL
 ISTUTUSLAATIKKO MALLI T.HYTÖNEN 12 KPL
 HUOMIO: OLEVILLE PUUILLE TERÄSRITILÄT

5 PUNAVUORI
 FREDRIKINTORI
 ISTUTUSSUUNNITELMA
 Suunn. No. 3683
 Pk. 10.3.1987
 Pvm. 1:200
 Helsingin kaupungin rakennusvirasto
 Puutarha- ja viemäri- ja vesilaitos
 Rakennusmestari 21.08.1987 H. P. 1987

Lisätty liipputangon perustus 4.7.86

HELSINGIN KAUPUNGIN RAKENNUSVIRASTO		Katuosasto	
5. Punavuori		7252	
FREDRIKINTORI		Päällystesuunnitelma	
Suunn. No. 25790/3		Pvm. 10.3.1987	
Lisätty liipputangon perustus 4.7.86		Helsingin kaupungin rakennusvirasto	
Puutarha- ja viemäri- ja vesilaitos		Rakennusmestari 21.08.1987 H. P. 1987	

1900-luvun merkittävät muutokset:

- 1900-luvulla Fredrikintorin muutokset olivat toritilan sisäisiä: torilla oli vuosisadan alkupuolella istutettuja osia, jotka myöhemmin poistettiin kiveyksen tieltä. Viimeisessä, 1980-luvun kunnostuksessa tori kivettiin ja sen puustoa sekä kalusteita uusittiin laajasti.
- Puuston asema torilla on säilynyt ja vahvistunut. Samalla puiden rooli muuttui vapaamuotoisesti toria reunustaneista puuistutuksista tilaa voimakkaasti rajaviksi elementeiksi.
- Pienimuotoinen torikauppa saapui alueelle 1950-luvun lopussa. Torin rooli kaupunginosan monitoimisena palvelukeskittymänä liikkeineen, torikojuineen ja puhelin-koppeineen vahvistui.

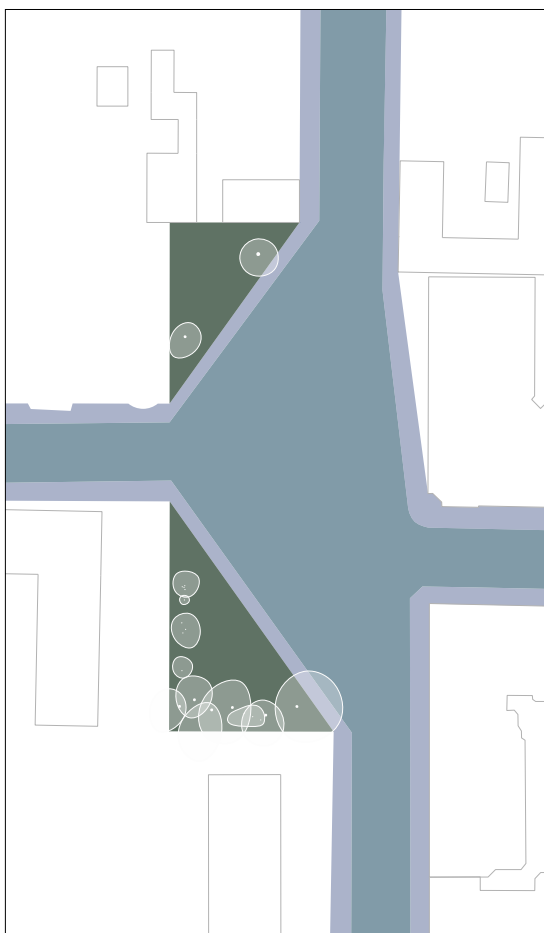
Yllä: kuva 1990-luvun torilta. Merkittävin ero nykytilaan nähdään valaisimissa, jotka ovat lasikupuiset ja ilmeeltään kevyemmät. Ne korvattiin nykyisillä ennen 2010-lukua. *Järvinen, Ilari 1995. HKMKA.*

Oikealla: metodistikirkko antaa näyttävän taustan torimyyjän kojulle. Kuvan ottoaikaan toria reunustavat puut olivat vasta noin kymmenvuotiaita, eivätkä ne vielä peitä näkymää kohti kirkontornia. *Welin, P.O. 1996. HKMKA.*

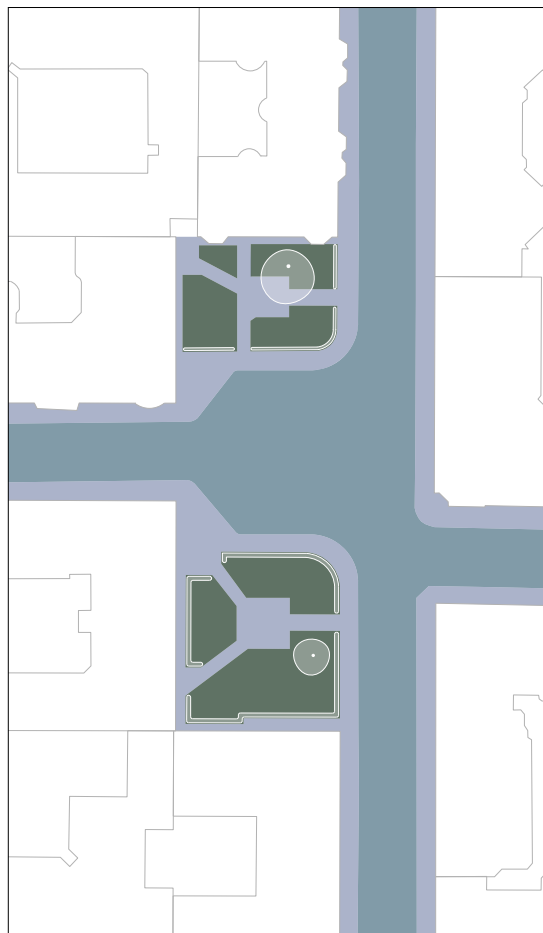

Torin vaiheet 1900-luvulla

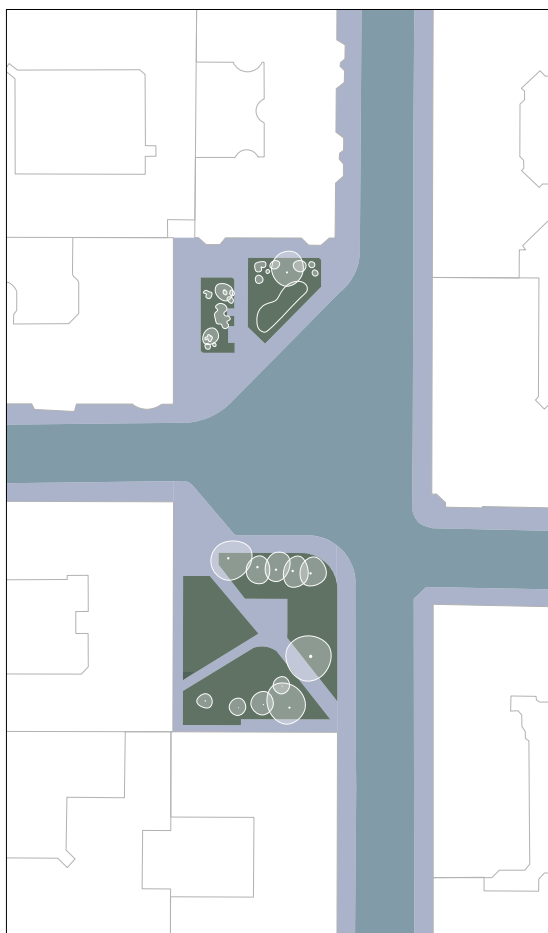
**1900-luvun alun tila, puistikot
rakennettu vuosina 1894–1895**

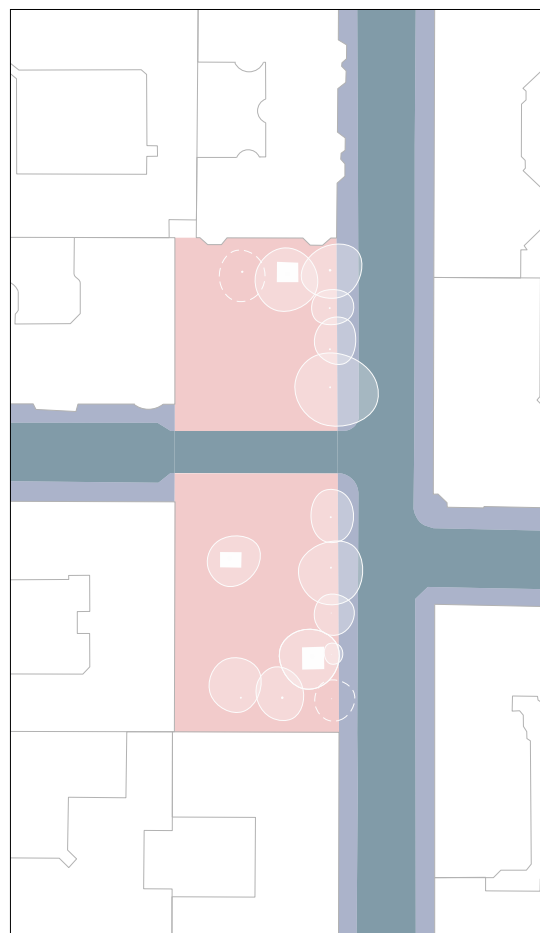
**Vuonna 1928 hyväksytty
asemakaava, muutokset toteutettu
viimeistään 1930-luvun alussa**

Pohjoisen puistikon pienentäminen 1958–1964 välisenä aikana

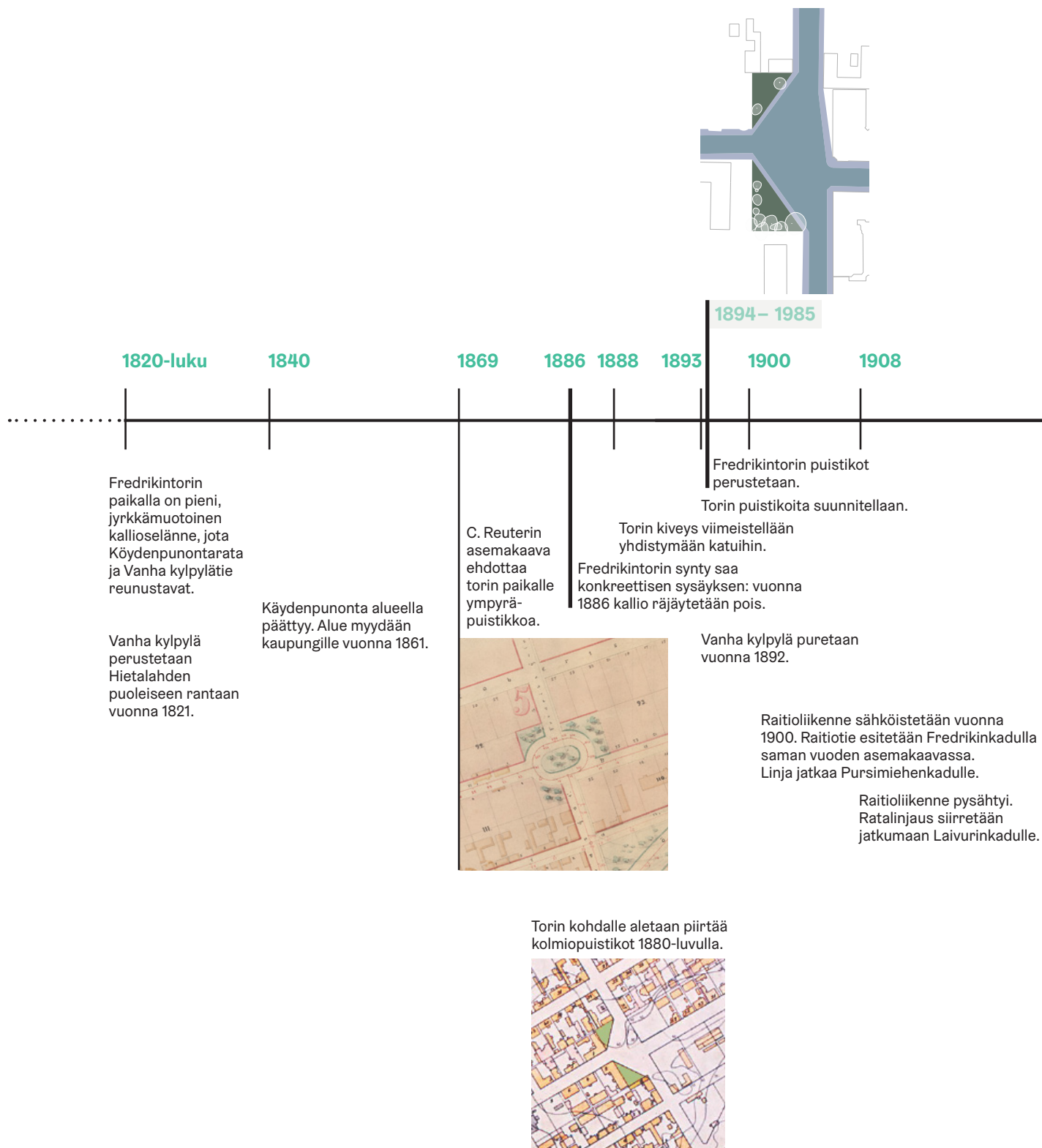

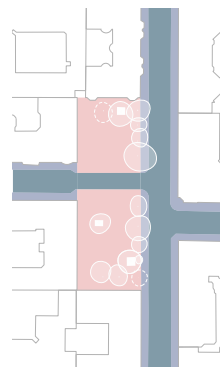
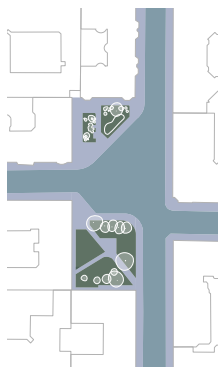
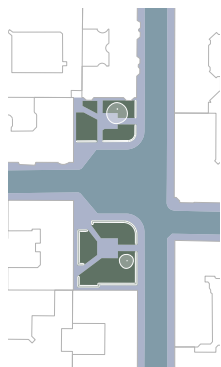
Vuoden 1986 kunnostus kivetyksi toriksi / nykytila

- ajorata
- kävely
- istutettu alue
- puu / runkopensas
- kivetty toripinta (1988 -)

Torin historian aikajana

1910

1928

1950-luku

1986

2022

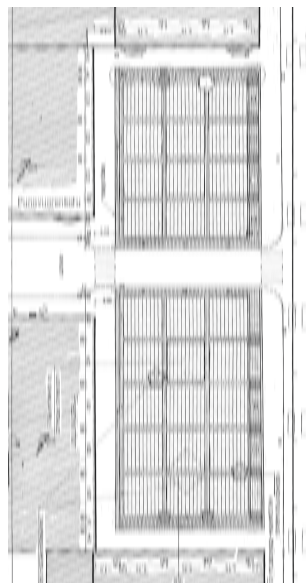
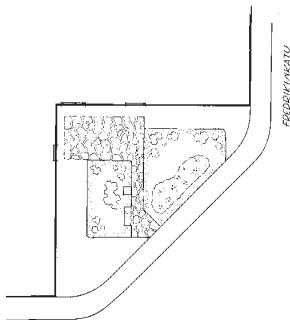
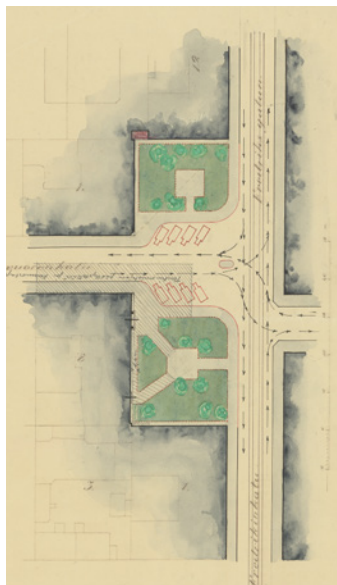
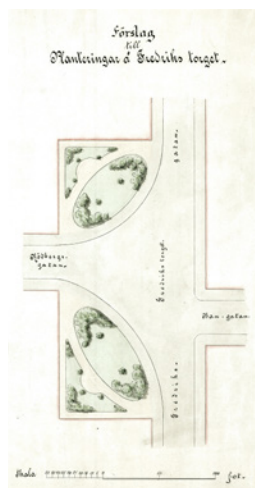
Svante Olsson esittää
Fredrikintorille
pyöristettyjä
reunapuistikoita.

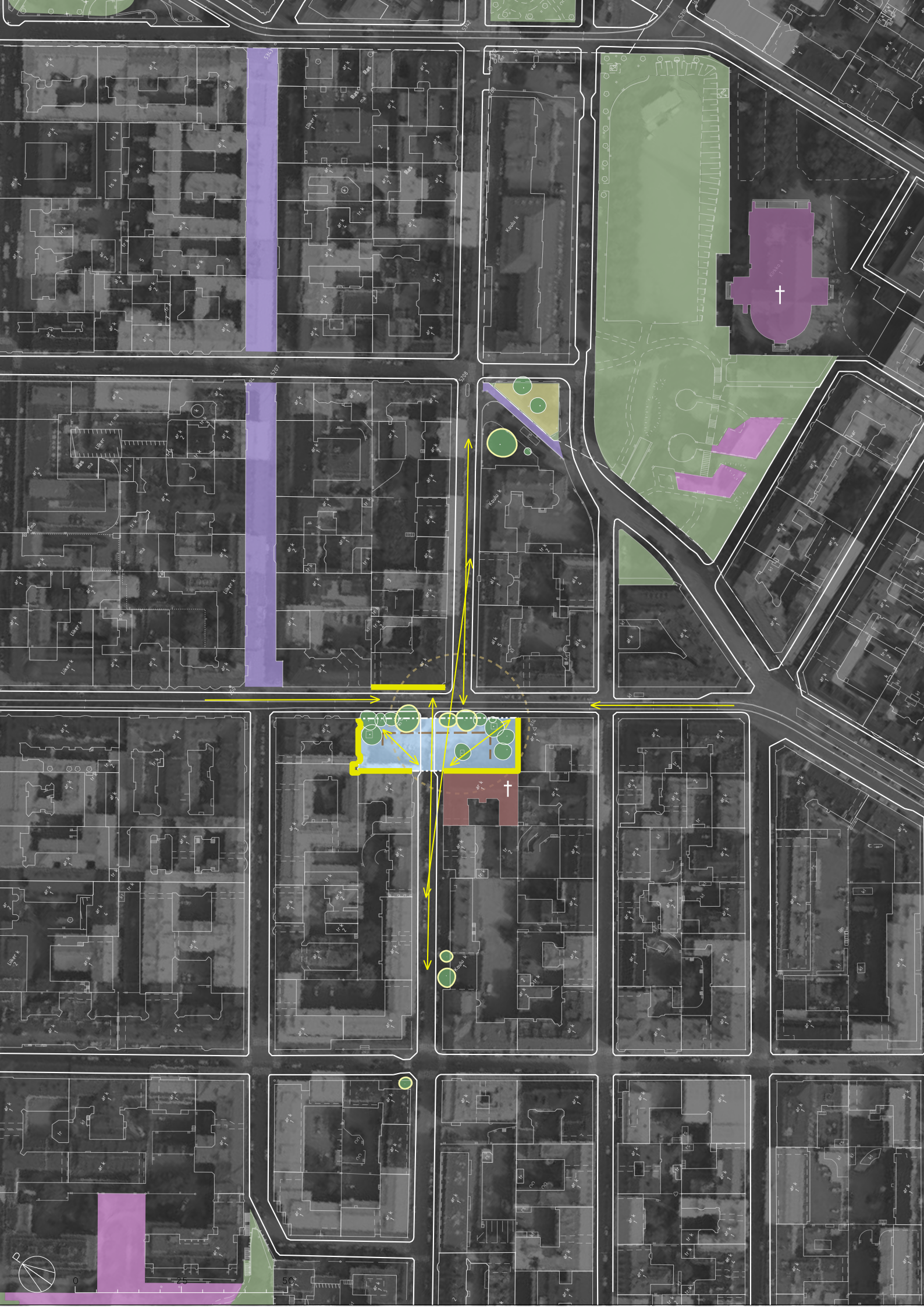
Birger Brunilan luonnosteleva
ja vuonna 1928 vahvistettu
asemakaava esittää neliskulmaisia
puistikoita torille.

Pohjoista puistikkoa pienennetään.
Kukkaryhmä päivitetään
uuden suunnitelman mukaan.
Halava istutetaan ja eteläisen
puistikon reittejä muutetaan.

Torille laaditaan
suunnitelma, joka
muuttaa torin
kiveyspintaiseksi.
Puistikot
istutuksineen
poistetaan ja toria
kiertämään istutetaan
uusia vaahteroita.

Torin
kunnostuksen
suunnittelu
alkaa lähitulevai-
suudessa.

3 Nykytila ja säilyneisyys

Liittyminen ympäristöön

Fredrikintori sijoittuu korttelirakenteen keskelle, Rata- ja Punavuorekatujen päätöskehtiin. Katulinjassa tapahtuvan siirroksen aikaansaama tila on kiinnostava ja omaperäinen: harvassa kohdassa kaupungissa kadun päätteessä on näin selkeästi rakennuksen julkisivu. Ratakadun linjan ollessa laskeva aina Yrjönkadulta asti toria kohti kuljettaessa, sijoittuu metodistikirkon vaaleanpunainen julkisivu leimallisesti katunäkymän päätteeksi. Myös Punavuorenkatu laskee Albertinkadusta alkaen toria kohti ja näyttää Fredrikinkadun ja Ratakadun kulmarakennuksen näkymänsä päätteessä. Vanhojen rakennusten julkisivut asettuvat näkymien päätteeksi sijoittuessaan poikkeuksellisen tärkeään rooliin kaupunkimaisemassa. Kulmittainen näkymä Ratakadun ja Punavuorekadun välillä aukeaa vähitellen kaduilla kulkiessa.

Toria kiertävä rakennusrintama on yhtenäinen. Metodistikirkon torni torin kulmalla jää alistaiseksi Johanneksen kirkon 74 metrisille torneille. Kaukomaisemassa ja Helsingin panoramassa Johanneksen kirkon tornit ovat hyvin havaittavissa, mutta metodistikirkon merkittävästi matalampi torni ei juurikaan erotu.

Torin läheisyyteen sijoittuu muitakin virkistykseen käytettäviä viher- ja katualueita. Ison Roobertinkadun kävelykatu päättyy puolikkaan korttelin verran torin

pohjoispuolelle. Nykyisin lähinnä ravintola- ja ostoskatuna palvelevan kadun kävelijöiden virrasta osa jakaantuu myös Fredrikintorille. Torin lähialueelle sijoittuu useita puistoja, joista suurin on Johanneksen kirkon puisto leikkipaikkoinen. Torille asti näkyy joitain puita Ratakadun akselia myöten, Grundscola Norsenin pihalta sekä lounaasta Punavuorekadulla sijaitsevan Snellmanin ala-asteen edustalta. Puut antavat vehreyttä kiviseen ympäristöönsä ja pilkahtavat kiinnostavasti kaduilla kulkiessa.

MERKINTÖJEN SELITYKSET

Lähteet: yleisten alueiden rekisterin alueet, Helsingin karttapalvelu 2021

- alueelliset maamerkkirakennukset, Johanneksen kirkko
- paikalliset maamerkkirakennukset, metodistikirkko
- toria reunustavat, näkymissä tunnusomaiset julkisivut
- tärkeät näkymälinjat
- näkymien kannalta merkittävät puut
- tilaa rajaava maastonmuoto
- torialueen sisäiset tilarajat

- viheralueet, asemakaavoitetut
- koira-aitaukset
- leikkipaikat / leikkipuistot
- torit tai aukiot
- kevyen liikenteen katualueet
- selvitysalue
- kaupunginosan raja

Yllä: Punavuorekadulta otetun historiallisen kuvan läpi hahmotuu nykyisinkin havaittava, pitkä vinottainen katunäkymä, jolla pilkahtelevat puut antavat vehreyttä. Rista, Simo 1970. HKMKA.

Yllä: Ratakadun suuntainen näkymäkuva näyttää metodistikirkon ja puurivin asettumisen katuakselin päätteeksi. Rista, Simo 1970. HKMKA.

Nykytila

Tilasommitelman yleispiirteet

Fredrikintori on suorakulmainen, nurkistaan umpinainen kivetty aukio. Sitä rajaavat kolmelta sivulta 1900-luvun alun rakennukset, kolmelta sivulta puurivit sekä yhdeltä Fredrikinkatu. Rakennusten torille muodostama julkisivu on kaupunkikuvallisesti arvokas ja torin nurkalla nouseva metodistikirkon korkea torni muodostaa paikallisen maamerkin. Torin materiaaalimaailma on kivinen, mutta rajaavan puurivin vaikutus tuo paikkaan pehmeyttä ja erottaa torin kevyesti Fredrikinkadun liikenteestä.

Helsingin kaupunkitilat Oy:n (ent. Tukkutori) hallinnassa olevalla pohjoispuoliskolla käydään edelleen pienimuotoista torikauppaa. Rakennusten kivijaloissa on torille aukeavia liiketiloja ja kivijalkaravintola on myös viime vuosina laajentanut terassialuettaan torin eteläpuoliskolla. Terassit ja torikauppa tuovat toivottua eloa yhdelle kaupunginosan harvoista aukioista.

Topografia

Fredrikintori sijaitsee selänteen laella, entisen kallion kohdalla. Toria ympäröivän osavalmu-alueen vedenjakaja sijoittuu juuri torin eteläpuolelle. Torin topografia on avoin, mutta toripinta nousee tasaisesti luoteesta kohti kaakkoa. Torin alin piste (+10,70 mpy) sijaitsee pohjoisessa Fredrikinkatu 18:n tuntumassa ja korkein kohta (+13,40 mpy) puolestaan eteläreunalla Fredrikinkatu 16:n sivustalla. Torin kaakkoisnurkalta Fredrikinkatu alkaa jälleen laskea kohti Viiskulmaa ja Laivurinkatua.

Puusto

Torin kasvillisuus muodostuu lehtipuista, jotka rajaavat toria sen avoimelta sivulta ja päädyistä. Puurivistö koostuu lähinnä eri vaiheissa istutetuista vaahteroista, minkä lisäksi torin pohjoisreunalla kasvaa yksittäinen halava. Puurivistä on poistettu kaksi vaahteraa, joita ei ole korvattu.

Puiden juuristot on suojattu monin paikoin valurautaisilla juuristoritilöillä, joista muutamia on kiinnitetty myös teräksiset, ympyräputkesta muotoillut runkosuojat. Osa ritilöistä on liikkunut pois paikaltaan ja jotkin runkosuojat ovat vääntyneitä. Muutamien puiden juurilta ritilät puuttuvat

Edellinen sivu: Näkymä Ratakadun suunnasta kohti Puna-vuorenkatua. ML.

Yllä: Terassitoimintaan käytetty alue levittäytyy torin eteläiselle puolikkaalle, metodistikirkon edustalle. LP.

Alla: Torimyyjien kojut sijoittuvat torin pohjoiselle puolikkaalle, Fredrikinkadun läheisyyteen. ML.

Nykytilan illustraatio

REDRIKINKATU

PUNAVUORENKATU

RATAKATU

hulevesikouru

vesi-
posti

pp

PA

roskis

VA

VA

mainos-
laite

VA

posti

VA

pe

pe

rk

kadunvarsipysäköinti

rk

pe

pe

pe

VA

mainos-
laite

VA

VA

VA

hiekkoitus

hulevesikouru

pp

VA

hulevesikouru

VA

pp

0

25

50

Nykytila 1:500

ja juuristoalueet on rajattu ympyrän muotoon ladotuilla, leikatuilla luonnonkivillä.

Puuston kuntotutkimuksen mukaan suurin osa puista on kunnoltaan hyviä tai kohtalaisia. Muutaman puun vauriot ja huonot kasvuolosuhteet puoltavat niiden poistamista lähitulevaisuudessa.

Rakenteet

Torin ainoita kiinteitä rakenteita ovat torin vanhimpia puiden juuristoa rajaavat tukimuurit, jotka on rakennettu tummanharmaista luonnonkivipaasista. Kivet on aseteltu suorakulmaisesti kiertämään kahden vaahteran ja halavan juuristoa. Kivimuurien näkyvä korkeus vaihtelee noin 200 – 400 mm välillä.

Pintamateriaalit

Torin pintamateriaalit ovat kovia–luonnonkiveä, betonikiveä ja asfalttia. Nykyinen toripinnan jäsentely on peräisin vuoden 1986 kunnostuksesta, jossa polveilevalinjaiset torin nurkat oikaistiin suorakulmaisiksi. Aiemmat asfalttipintaiset jalkakäytävät poistettiin ja kunnostuksessa valkoisesta betonikiveyksestä ladotuilla nelikulmioilla osoitettiin torin myyntipaikat. Punamustat graniittinupukiviraidat rajaavat myyntipaikkoja ja samalla materiaalilla on päällystetty myös Fredrikinkadun varrella kasvavien puiden alustat sekä rakennusten reunustojen hulevesikourut ympäristöineen. Ladontojen suunnat vaihtelevat alueittain käyttötarkoituksen ja pintakuviointin sanelemina.

Torilta poistettuja puita ei ole korvattu uusilla ja niiden paikat erottuvat huolittelemattomana aukkoina kiveyksessä. Osaa puista suojaavat metalliset juuristoritilät ja runkosuojat. LP.

Rakennusten ja torialueen väli on asfaltoitu, kuten myös Fredrikinkadun varren jalkakäytävät. Rakennuksia reunustaviin asfalttialueisiin on muotoiltu asfalttikouruja kattojen sadevettä varten. Katujen varsia reunustavat graniittireunakivet. Fredrikinkatua ylittävät suojatiet on ladottu mustista ja valkoisista noppakivistä. Punavuorenkadun ylittävä suojatie torin luoteisreunalla on puolestaan nupukiven kokoisista luonnonkivistä ladottua mustavalkoraitaista kulkupintaa. Fredrikinkatu on ollut pinnoitettu aina 1900-luvun alkupuolelta lähtien punaharmailla nupu- ja noppakivillä. Myös Punavuorenkadun torin läpi kulkeva osuus on nykyisin nupukivetty punaharmaalla graniitilla; aiemmin laaja risteysalue oli kenttäkivetty.⁴⁵

- Asuin- ja liikerakennus
- Metodistikirkko
- Maastokäyntien aikaiset myyntikatosten paikat

KASVILLISUUS

Lehtipuu

PINTAMATERIAALIT

- Asfaltti
- Nupukiveys, punakirjava, tiililadottu
- Nupukiveys, musta, tiililadottu
- Nupukiveys, valkoinen, tiililadottu
- Noppakiveys, musta, tiililadottu
- Noppakiveys, valkoinen, tiililadottu
- Betonikiveys, valkoinen, tiililadottu
- Reunakivi

RAKENTEET, KALUSTEET JA VARUSTEET

- Tukimuuri
- Pyöreä mainoslaitte
- Kevyt rakenne, kuten sähkökaappi, jäteastia tai hiekoituslaatikko
- Postilaatikko
- Juuristoritilä ja runkosuoja
- Pyöräteline
- Penkki
- Roska-astia
- Pylväsvalaisin
- Ristikkopylväs
- Liikennemerkki
- Kaivo
- Vesiposti

Oikealla: Fredrikinkatua valaisee ripustettu katuvalaistus. ML.

Alla oikealla: Vanhimpia puita ympäröivät kivipaasireunukset ovat harmaata luonnonkiveä. ML.

Kalusteet ja varusteet

Torin kalusteiden valikoima on kerrostunut 1980-luvulta alkaen ja torille on asennettu useita eri käyttötarkoituksia palvelevia kalusteita.

Puurivistön joukkoon on pystytetty kaksi pyöreää, korkeaa mainoslaitetta, joista toinen sijaitsee torin pohjoisosan puolivälin tienoilla ja toinen Ratakadun päättänä torin eteläisellä puoliskolla. Mainoslaitteiden rungot ovat väriltään tummanvihreät. Torin pohjoisnurkalla Fredrikinkadun reunalla sijaitsee tummanvihreäksi maalattu vesiposti. Myös postinkeräyslaatikko ja muutamia kiillotetun teräksisiä roska-astioita on sijoitettu Fredrikinkadun varrelle vaahteroiden väleihin.

Torilla on muutamia pyörätelineitä, yksi neljän telineen ryhmä torin pohjoispäässä ja kaksi kolmen telineen ryhmää torin eteläreunalla. Punavuorenkadun reunoille on aseteltu muutamia kivijalustaisia, puuosiltaan punaruskeita penkkejä. Lisäksi torilla on hiekoituslaatikko, suurempi jätekeräysastia sekä useita sähkökaappeja ja ilmanvaihtoputkia. Kalusteet ovat osin huonokuntoisia ja kokonaisuus on kirjava. Väliaikaisina rakenteina torilla on kesäisin puisia istutuslaatikoita, jotka rajaavat ravintolan terassialuetta. Laatikoihin on integroitu myös matalat valaisimet. Terassikalusteet ovat kevytrunkoisia puu-metallituoleja ja pöytiä.

Valaistus

Torin läntistä laitaa kiertävät valaisinpylväät, joka ovat peräisin 1980-luvun kunnostuksesta. Valaisimet muistuttavat pitkälti Helsingin puistovalaisinpylvästä kevyenliikenteen- ja puistovalaisinvarrella. Ne ovat kaksikupuiset, matalahkot valaisimet, joiden muotokieli on pelkistetty. Valaisinkuvut ja pylväät on pinnoitettu tummanharmaalla maalipinnalla.

Fredrikinkadun vaahteroiden väliin on sijoitettu riippuvan katuvalaistuksen ja raitiovaunujen teräksisiä ristikkopylväitä, joihin on kiinnitetty myös suorakulmaiset valonheittimet kohti toria. Kadun yllä riippuvan metallisen kupuvalaisimen malli on kulmikas: yläosa on valkoinen ja alaosa metallinharmaa. Valaistus torilla on elementtinä huomaamaton, mutta riittävä tuomaan alueelle turvallisuutta ja näkyvyyttä.

1	2	4
	3	
		5
		6
		7

1. Torin valaisimet on uusittu 1980-luvun kunnostuksessa. Nykyiset valaisinpylväät ovat noin kuusimetriset. Pallomaiset, alaspäin suuntaavat valaisinkuvut on kiinnitetty vaakasuoran varren päihin. *Kyläkoski, Kalle 2021.*

2. Torin muutamien pyörätelineet ovat malliltaan kiitaviä kaartelineitä. Tilan puutteessa pyöriä kiinnitetään läheisiin puihin. ML.

3. Pohjoiselle nurkalle sijoittuvat vihreäpintainen vesiposti ja kiillotetun teräksinen roska-astia, jonka mallisia on torilla useita. VS.

4. Fredrikinkadun rinnalla on säilynyt kaksi ristikkopylvästä

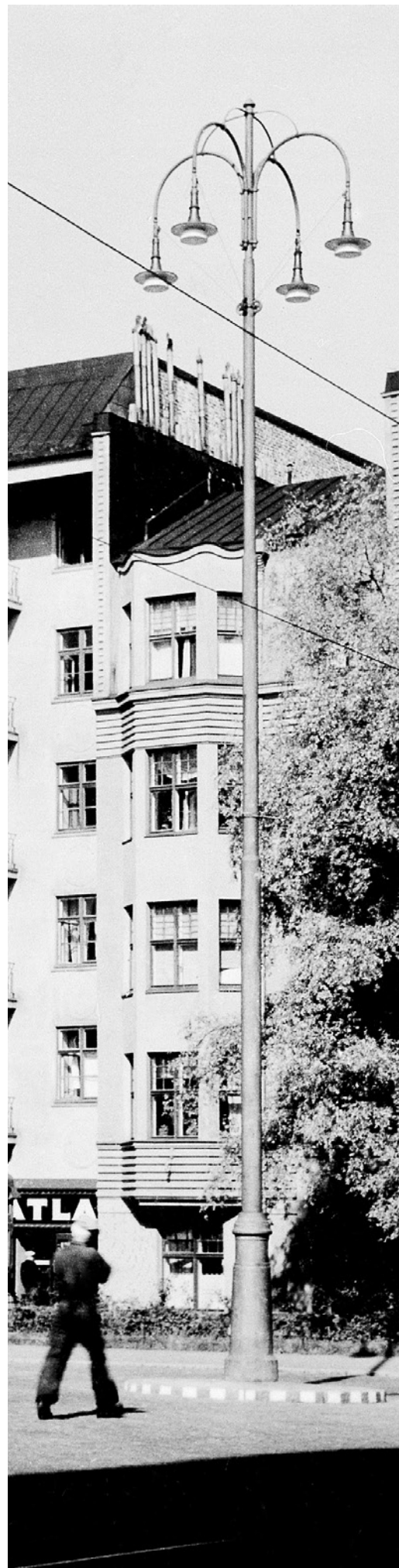
1900-luvun puolivälin tienoilta. *Kyläkoski, Kalle 2021.*

5. Penkkejä torilla on vain muutamia. Ne ovat jalustaltaan jyrkää luonnonkiveä. Istuinosa on punaruskeaa puuta. ML.

6. Tummanharmaa jäteastia torin pohjoisreunalla. ML.

7. Torille sijoittuu monenlaisia rakenteita ja varusteita. Kuvassa torin eteläkulman sähkökaappi ja hiekoituslaatikko. Taustalla erottuu korkea mainoslaitte. ML.

Historiallisia kalusteita

8	9	11
	10	

8. Fredrikinkadun varressa sijainnut raitiotien pylväs 1920-luvulla. Etualalla näkyy Helsingin kaduille perinteinen, kadunkulmaan sijoitettu kitakaivo. Ote kuvasta, Sundström, Eric 1920–1930. HKMKA.

9. Edellisen kuvan kanssa samaan aikaan torin laajassa risteyksessä seisoj hieman koristeellisempi kannatinsylväs, jollaista on käytetty myös yhdessä valaisinten kanssa. Ote kuvasta, Sundström, Eric 1922. HKMKA.

10. 1920-luvulla Punavuorenkadun kulmalla oli sähkövalaisin. Ote kuvasta, Sundström, Eric 1920–1930. HKMKA.

11. Näyttävä valaisinsylväs y-valaisinpäätteineen seisoj keskellä risteysaluetta ainakin 1930-luvulla. Aukiovalaisimet sijoitettiin useimmiten tilan keskelle, kuten Fredrikintorillakin tehtiin. Ote kuvasta, kuvaaja tuntematon 1937. HKMKA.

12	14
13	15
16	

12. Pohjoisella torin puoliskolla sijainnut koristeellinen puhelinkioski 1930-luvulta. Ote kuvasta, kuvaaja tuntematon. HKMKA.

13. Pelkistetympi puhelinkoppi 1950-luvun puolivälistä. Ote kuvasta, Grünberg, Constantin 1955–1956. HKMKA.

14. 1970-luvulla irtokioskit sijoituivat torin pohjoiselle nurkkauskalle. Ne olivat kevytrakenteisia ja -perusteisia sekä kooltaan pieniä. Ote kuvasta, Ollila, L. 1973. HKMKA.

15. Kuvassa torilla sijainneita penkkejä vuodelta 1973. Malli muistuttaa nykyistä, mutta jalat ovat sirot. Ote kuvasta,

Ollila, L. 1973. HKMKA.

16. Näkymä torilta luoteeseen vuonna 1995. Valaisinten pylväät ovat nykyisiä vastaavat, mutta valaisinkuvut ovat kevyen lasiset ja valo suuntautuu niiden läpi ylöspäin. Ote kuvasta, Järvinen, Ilari 1995. HKMKA.

FREDRIKINTORI

YMPÄRISTÖHISTORIALLINEN SELVITYS JA KEHITTÄMISPERIAATTEET

Säilyneisyys

Fredrikintorin ympäristössä on tapahtunut lukuisia muutoksia 1900-luvun taitteen jälkeen. Itse torialue on ollut muutoksessa useita kertoja, kun sen sisäistä sommitelmaa on vaihdettu – istutettuja alueita ja puita vuoroin poistettu ja sitten lisätty. Pysyvästi torilla edustavat sitä ympäröivät rakennetut alueet ja tielinjaukset, jotka juontavat jo 1800-luvun alkupuolelle. Vaikka rakennuksia onkin korvattu korkeammilla, on torin rajaus pysynyt samana sen synnystä saakka. Toria sivuavat tai sen kohdalle päättyvät kadut ovat niin ikään 1840-1890-lukujen väliseltä ajanjaksolta.

Vanhimmat torin reunan rakennuksista ajoittuvat 1890-luvulle ja tuoreimmatkin 1920-luvun loppuun. Arkkitehtiuri heijastelee jugendia, myöhäistä kansallisromantiikkaa ja klassismia.

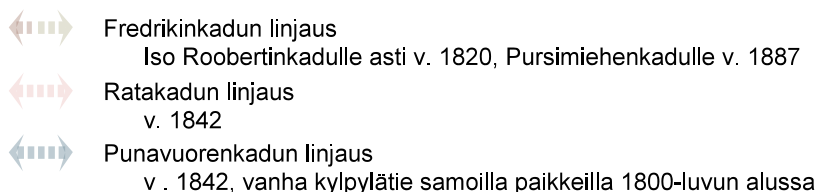
Tilanrajaus ja tielinjaukset

Fredrikinkatu päättyi aluksi Fredrikintorin paikalla sijainneeseen kallionselänteeseen. Entinen selänteen pää on luonteva paikka torille, sillä se oli rakentamisen väliin jäätyään niin maamerkinomainen kohtaamispaikka kuin vaikeasti

rakennettava tontti. Usein vastaaviin maiseman maamerkkikohtiin on syntynyt merkkirakennuksia, kirkkoja tai monumentteja.⁴⁶ Torin paikka muodostaa maisemassa taitekohdan, joka laskeutuu sekä pohjoiseen pitkin Fredrikinkatua että etelään kohti Viiskulmaa.

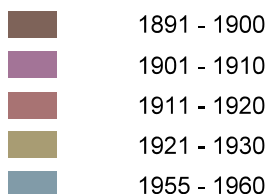
Torin muodostama tila oli alkuvuosikymmeninä hyvin avoin, kun risteysalue oli nykyistä huomattavasti laajempi. Tila säilyi avoimena myös ensimmäisissä muutosvaiheissa, kun puustoa kasvoi lähinnä rakennusten läheisyydessä. Vasta 1980-luvulla toteutetuissa kunnostustöissä torialue rajattiin selvästi erilleen kadusta Fredrikinkadun vaahterarivistöllä. Kyseisestä kunnostuksesta peräisin on nykyinen, vaahteroiden muodostama toritilan sisäinen tilanrajaus, joka erottaa rakennusten puoleisen osan torista omaksi kokonaisuudekseen.

Aineisto: Historialliset kartat, ks. lähdeluettelo; Helsingin nimistö 1981

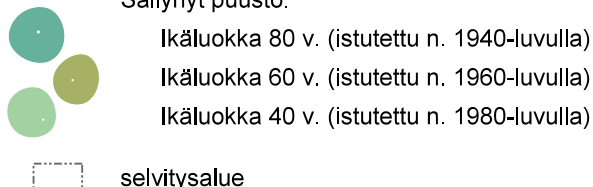
Aineisto: Rakennusten valmistumisvuodet, Helsingin kaupungin karttapalvelu 2021.

Rakennusten ikä:

Aineisto: Nykytilan inventointi; historialliset kartat, ks. lähdeluettelo

Säilynyt puusto:

Vasemmalla lähetystalo alkuperäisellä paikallaan Fredrikintorin laidalla. Ote kuvasta Sundström, Eric 1927. HKMKA.

Arvokkaat rakennukset

Toria ympäröivät rakennukset on suojeltu asemakaavassa S₀- ja sr-1-merkinnöin. Ensimmäinen merkintä kertoo kaupunkikuvallisesta arvosta; rakennusta tai sen osaa ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä. Rakennuksessa ei saa suorittaa lisärakentamis- tai muutostöitä, jotka vahingoittavat sen arvoa (ks. kaavakartta 7962). Korttelissa 93 sijaitsevat rakennukset on suojeltu asemakaavassa sr-1-merkinnällä, mikä kuvaa niiden rakennustaiteellista ja kulttuurihistoriallista arvoa.⁴⁷

Punavuorenkatu 1:ssa sijainneessa puutalossa aloitti toimintansa apteekki vuonna 1889. Kyseessä oli Helsingin seitsemäs apteekki, jota piti Hugo Emil Lojander. Apteekin toiminta jatkui, kun puutalo korvattiin uudella jugend-rakennuksella, mutta se lopetti toimintansa vuonna 2018.⁴⁸

Punavuorenkatu 2:ssa sijaitsi vielä 1900-luvun alussa vaalea puurakennus, johon Helsingin suomalainen metodistiseurakunta muutti vuonna 1909. Rakennuksessa oli kertoman mukaan lukuisia pieniä asuntoja, ja kahden siiven nivelkohdassa pieni kirkkosali⁴⁹. Rakennus oli käytössä vuoteen 1928 ja se siirrettiin myöhemmin Malmille, missä rakennus on edelleen asuinkäytössä⁵⁰.

Puutalon paikalle torin laidalla valmistui vuonna 1929 Lars Sonckin suunnittelema rakennus, joka on monitoiminen asuin- ja liikerakennuksen sekä kirkon yhdistelmä. Katutasossa on liikkeitä, jotka aukeavat Fredrikintorin ja Punavuorenkadun suuntiin. Toisessa kerroksessa on kirkkosali goottilaisine ikkunoineen, ja ylemmissä kerroksissa sijaitsee asuntoja. Kaupunkikuvallisista syistä kirkon torni on poikkeuksellisesti pystytetty viereisen Merimiehenkatu 17:a katolle: välittömästi torin laidalle sijoitettuna kirkon torni olisi ollut rakennusjärjestyksen mukaan liian korkea. Viereistä taloa onkin kutsuttu Meritorniksi sen korkeuden vuoksi. Osaan Meritornin kerroksista kuljetaan

metodistikirkon rakennuksen kautta.⁵¹

Fredrikinkatu 18:ssa vuonna 1907 valmistunut rakennus on eräs Gesellius & Saarisen toimiston suunnittelema asuinrakennuksista. Kivijalassa on pieniä liiketiloja.⁵²

Fredrikinkatu 23/Ratakatu 29 on August Nordbergin Kiseleff & Heikelin toimistolle suunnittelema asuinrakennus, joka valmistui vuonna 1892⁵³. Uusrenessanssityyliä edustavaa rakennusta pidetään eräänä tyypillisenä esimerkinä toimiston tuotannosta⁵⁴.

Fredrikinkatu 25/Iso Roobertinkatu 32, eli ns. Fredrikinpasaasin talo. Vuonna 1928 valmistuneen rakennuksen suunnittelijat ovat Schultz, Cronstedt ja Rönehholm. Asuinrakennuksen paikalla oli ensin puutalorykelmä, jonka rakennuksissa toimi liikkeitä ja elokuvateatteri Ilmarinen.⁵⁵

Fredrikinkatu 16/Merimiehenkatu 15:n rakennuksen suunnitteli arkkitehti E. Ikäläinen ja se valmistui vuonna 1923. Rakennuksen omistaa asunto-osakeyhtiö Tikka, jonka ensimmäisiä osakkeenomistajia olivat Bruno Jalander ja vaimonsa Aino Ackté.⁵⁶

Fredrikinkatu 21/Ratakatu 12:n kulmarakennuksen on suunnitellut E. Sihvola vuonna 1888. Aluksi talossa asui virkamiehiä ja 1910-luvulla venäläisten hallussa ollessaan san-tarmeja, minkä seurauksena rakennus sai kutsumanimen *Spalernaja*. Myöhemmin kiinteistöt siirtyivät Suomen valtiolle. Sisäpihalla sijaitsee vankilarakennus (Yrjö A. Waskinen), joka valmistui 1930-luvun alussa. Rakennuksissa ovat sittemmin toimineet muun muassa keskusrikospoliisi sekä suojelupoliisi.⁵⁷

Iso Roobertinkatu 36-40:n asuinrakennuksen on piirtänyt Elias Paalanen ja se valmistui vuonna 1927. Rakennuksen maantasokerroksessa on liiketiloja ja teatterisali, joka on aiemmin toiminut muun muassa biljardisalina.⁵⁸

Mihin ovat hävinneet vanhat puutalot, sireenipihat, / ruotsia murtavien merimiesten, kippareiden, kalastajien asuinsijat / mihin ajurit ja käsityöläiset kaduillasi, kujiltasi / mihin tallit pihojen perällä, heinien ja hevosten tuoksu? / Missä ovat purjelaivat satamasta, hiekkajaalat, kaljaasit." - "Olet kadonnut vanha Rööperi, kadonnut / elääksesi muistojeni kuvajaisissa lapsuuteni kesässä." - "Sinua ei enää ole, on kiveä, rautaa, terästä / on uusi tiilen, lasin ja sementin kaupunki haudallasi, vanha Rööperi." Arvo Turtiainen, teoksessa Minä. (viitattu Ollila & Toppari 1975, 234.)

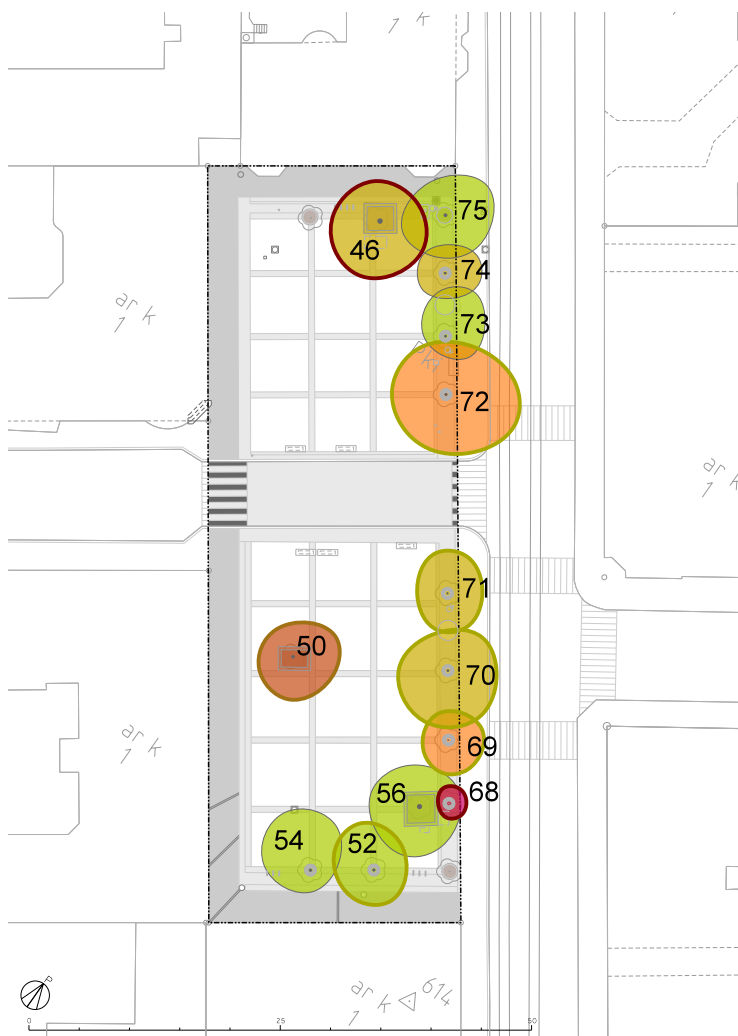
Vasemmalla: Kansallisateliери toimi Punavuorenkatu 1:ssä 1900-luvun alkupuolella. 1908. Vihkikuva. Albumit auki, Kirsti Perkiönmäen kokoelma.

Yllä: näkymä Punavuoren kattojen ylle kuvattuna Yrjönkadun ja Ison Roobertinkadun risteyksen paikkeilta. Kauempana siintää metodistikirkon metallipiikki, Sinebrochhoffin tehtaanniippu sekä telakan nostureita. Hakli, Kari. 1972. HKMKA.

Alla: lehdessä kerrottiin lähetystalon ostosta. Rauhan sanoma 1.5.1909, 7. KK.

Helsingissä ostettiin maalisf. 24 p. talo Fredrikintorin warrelta Smf. 105,000 kauppasummasta. Ensimmäinen iltama toimeenpantiin Marianpäivänä ruotsalaisen normaalilyseon juhlasalissa. Laulua esitti ruotsalaisen seurakunnan setatuoro juhlan alku- ja oma tuoro loppupuolella. Puheita pitivät past. R. Hurtig ja S. H. Mälanko sekä weli R. Hämäläinen. Illan tulos oli yli Smf. 170: —. Viitteellä olewia keränslistoja pyydämme runsain käsin täyttämään.

Puuston kuntotutkimus

MERKINTÖJEN SELITYKSET

- hyvä-kohtalainen (luokka 1/2)
- kohtalainen (luokka 2)
- kohtalainen-huono (luokka 2/3)
- huono (luokka 3)
- poistettava (luokka 4)
- seuranta 5 v.
- seuranta 3 v.
- poisto 1 v. sisällä
- selvitysalue

Puut

Torin puut ovat verrattain nuoria. Vanhimpia ovat noin 80-vuotiaat halava (*Salix petandra*, puu nro. 46) torin pohjoispäässä sekä vaahtera (*Acer plantanoides*, puu nro. 56) sen kaakkoiskulmalla. Halavaa esiintyy koko maassa luonnonvaraisena, mutta Helsingissä niitä ei kasva kartoitusten mukaan kuin kaksi⁵⁹. Hieman tuoreempi lisäys on torin eteläosan keskiosiin sijoittuva noin 60-vuotias vaahtera (puu nro. 50). Torialueen vanhimmat puut voi tunnistaa juuristoaluetta reunustavista kivipaasista. Loput puista ovat 1980-luvun remontissa istutettuja, siten noin 40-vuotiaita.

Torin puista on laadittu kuntotutkimus (2021), jonka mukaan suurin osa puista on kunnoltaan hyviä tai kohtalaisia. Osan kunto on huonompi ja kaksi puuta tulee poistaa heti. Puilla on latvustoista päätellen todennäköisesti liian vähän juuristotilaa.

Helsingin lehtipuut -selvityksen⁶⁰ mukaan Fredrikintorilla on aiemmin kasvanut hevoscastanja (*Aesculus hippocastanum*) sekä tylppöorapihlajia (*Crataegus monogyna*), jotka on istutettu 1930–1932 välisenä aikana. Ne on poistettu torin kunnostusten yhteydessä, todennäköisesti 1950–1980-luvuilla.

Torin 1980-luvua edeltäneissä vaiheissa puusto sijoittui aina torin suljettujen kulmien läheisyyteen, missä puistikkomaiset istutetut tilat sijaitsivat. Viimeisessä kunnostuksessa puita istutettiin torin reunoille. Ollila, L. 1973. HKMKA.

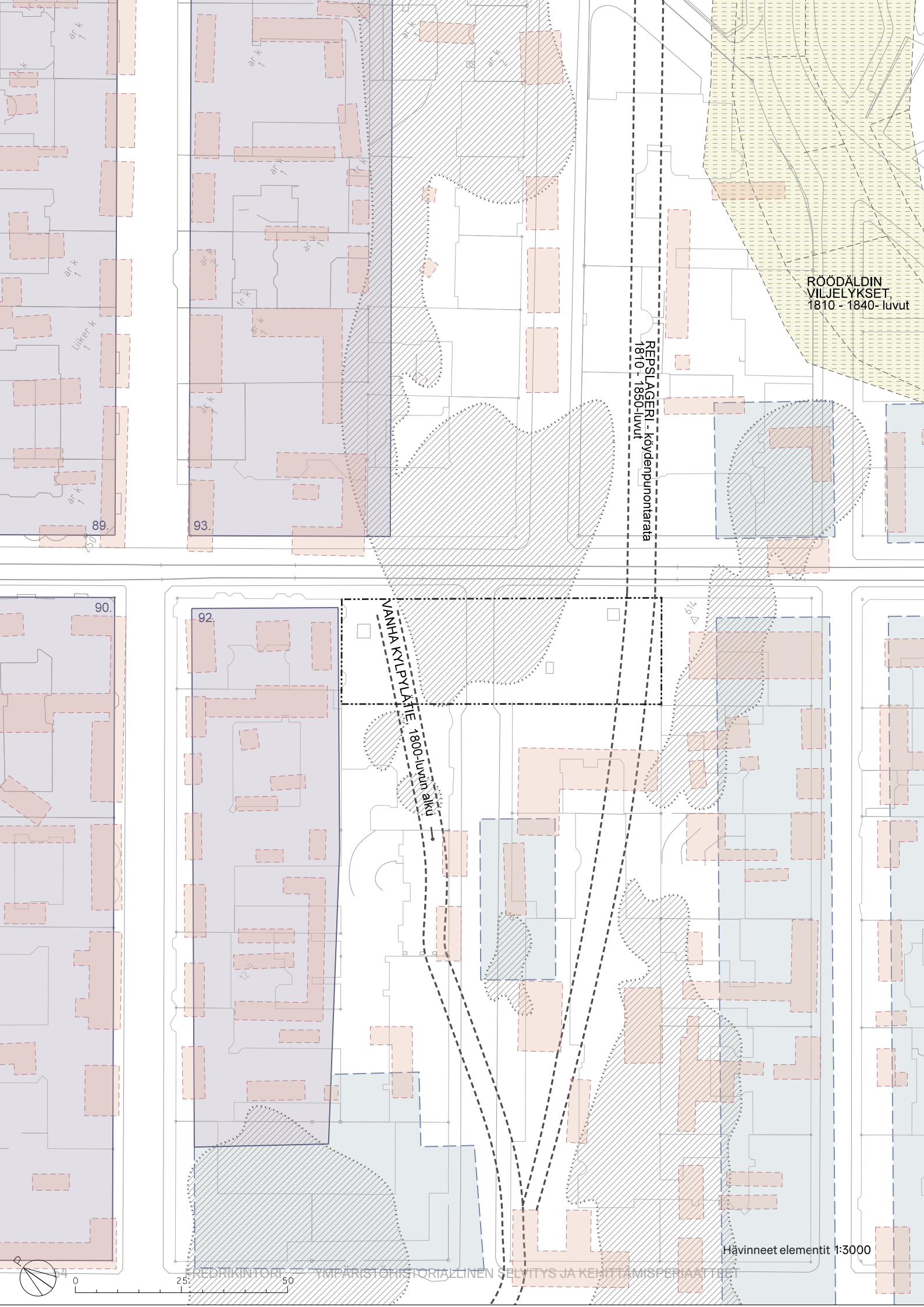

Torin eteläisellä puolikkaalla kasvavat vaahterat ovat ilmiänsultaan erilaisia. Lähinnä Punavuorenkatua kasvavasta on katkennut latva ML.

Nykyisen halavan paikalla on sijainnut puu aina 1900-luvun alkupuolelta asti. Kuvasarjassa näkyy runsaskasvuisen puun vanheneminen ja lopulta sen uusiminen. Halavan ollessa nopeakasvuinen, mutta lyhytikäinen puulaji, on myös nykyinen puu ikänsä loppupuolella. Kuvaotteen lähteet vasemmalta oikealle: 1. Tuntematon kuvaaja noin 1937. HKMKA. 2. Grünberg, Constantin 1955–1956. HKMKA. 3. Ollila, L. 1973. HKMKA. 4. LP 2021.

RÖÖDÄLDIN
VILJELYKSET,
1810 - 1840-luvut

REPSLAGERI - köydenpuontaraita
1810 - 1850-luvut

NANHA KILPILÄTIE, 1800-luvun alkua

Hävinneet elementit 1:3000

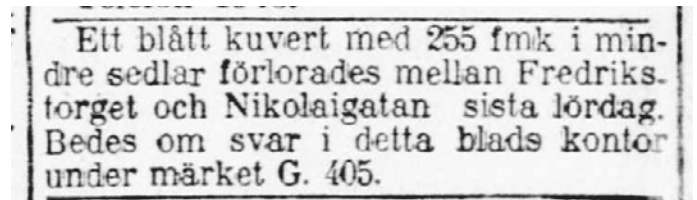
Hävinneet elementit

Selkeimpiä Fredrikintorin seuduilta hävinneitä elementtejä ovat torin syntyynkin vaikuttaneet maisemarakenne ja historialliset tielinjaukset. 1800-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä aluetta raidoittaneet kallioselänteet, joista yksi sijaitsi torin paikalla, on räjäytetty rakennusten tieltä. Kallioita on säilynyt läheisen Johanneksenkirkon ympäristössä, mutta muualta ne ovat hävinneet maisemasta. Kallioisesta ympäristöstä muistuttaa alueen topografia, joka noudattelee pitkämäisten selänteiden suuntaa. Punanotkossa sijaitsi 1800-luvulla Erik Röö'n köydenpunomon viljelykset, joiden tienoilla on ollut myöhemminkin puutarhatoimintaa.

Torin synnyn kannalta merkittäviä olivat Vanhan kylpylätien linjaus lounaaseen ja Röö'n köydenpunontarata koilliseen, jotka haarautuivat torin kohdalla. Teiden väliin jäänyt kolmiomainen alue silloisine kallioselänteineen oli otollinen väljälle kohdalle kaupungissa. Teiden ympäristössä oli asuinrakennuksia, ulkorakennuksia ja varastoja. Noihin aikoihin tori sijaitsi kaupungin rajan ulkopuolella ja ympäröivät tontit oli vuokrattu asukkailleen. Kartalle kuvatut, kaupungin rajan sisäpuolella sijainneet tontit ovat paikoillaan nykyisinkin. Alueen rakennukset ovat yksitellen vaihtuneet ja samalla kaupunkirakenne on tiivistynyt – kaupungin laajentuessa myös torin ympäristö kaavoitettiin 5. kaupunginosan osaksi.

Yllä: kuva Punavuorencatua koilliseen, kohti Fredrikintoria. Ratakadun kulmalla oleva rakennus on paikoillaan nykyisinkin, mutta Punavuorencatua reunustavat vielä matalat puutalot on purettu. Torniainen, P. 1900-luvun alku. HKMKA.

Katoamisilmoitus Fredrikintorilta. Hufvudstadsbladet nro. 138, 24.5.1910. KK.

MERKINTÖJEN SELITYKSET

Aineisto:
Historialliset kartat: Helsingin kaupunginarkisto, Kaupunkiympäristön arkisto

- kallioselänteet vuoden 1819 kartalla (Kocke)
- viljelysmaa vuoden 1819 kartalla (Kocke)
- 1800-luvun hävinneet tie- tai ratalinjaukset
- vuoden 1837 Gyldenin kaupunkikartalla kaupungin ulkopuolella sijainneet vuokratontit
- vuoden 1837 Gyldenin kaupunkikartalla kaupungin rajojen sisäpuolella sijainneet, nykyisten korttelien osina säilyneet korttelit
 - 89. Ugglan, Pöllö
 - 90. Pelikanen, Pelikaani
 - 92. Kråkan, Varis
 - 93. Korpen, Korppi
- rakennukset vuoden 1878 Kjerrströmin asemakaavassa
- Fredrikintorin raja 1880-luvusta lähtien

Torin toiminnallisuus

Fredrikintori kuuluu Helsingin pienten kaupunkitilojen ryhmään, joiden merkitys on kaupungissa kokoaan suurempi. Helsingin kantakaupungin nivelkappaleet ovat olleet vaihtelevassa käytössä koko 1900-luvun ajan⁶¹, ja Fredrikintori kuuluu epäilemättä samaan sarjaan. Fredrikintorikin on syntynyt epämuodollisesti ja sattumanvaraisesti, mutta on nykyisin kaupunginosansa tärkeä solmukohta. Pienet puistikot ovat tärkeitä kohtaamispaikkoina, jotka tulisi säilyttää avoimena ja välttää tilojen turhaa ohjelmointia yhteen käyttötarkoitukseen.⁶²

Torikauppa ja kioskit

1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Helsingissä katumyyjät kaupittelivat tuotteitaan kannettavista laatikoista tai laukuista sekä kioskikärryistä. Liikuteltavat kärryt pysäytettiin jalkakäytävälle esimerkiksi jäätelön tai lehtien myyntiä varten ja illalla ne vietiin pois kadulta. Kärryjen koon kasvassa myynti alkoi vakiintua tiettyihin paikkoihin. Vielä 1950-luvulla tällaisten kärryjen esiintyminen oli tavallista, vaikkakin kärryjä ei enää kuljetettu pois päivän loppuksi.⁶³ Todennäköisesti Fredrikintorinkin ensimmäiset myyntikojut olivat kioskikärryjä.

Fredrikintorilla ei nimestään huolimatta ole koskaan käyty erityisen laajamittaista torikauppaa. Torikauppa saapui paikalle vähitellen, torin oltua ensin muutaman vuosikymmenen ajan vehreiden puistikoiden rajaama liikennealue. Historiallisten valokuvien perusteella torilla on pidetty 1950-luvulta alkaen muutamia myyntikärryjä lähellä Fredrikinkadun pohjoista kulmausta sekä siitä Punavuorenkadulle jatkuneen jalkakäytävän varrella. 1960- ja 1970-luvuilla kioskit toiminta vilkastui ja kioskit muuttuivat pyörättömiksi. Tyypillisesti myyntiä esimerkiksi lehtiä, jäätelöä tai kukkia.⁶⁴ Varsinaiset torikojut saapuivat alueelle viimeisen 1980-luvun kunnostuksen myötä. Samassa suunnitelmassa torin eteläiselle puolikkaalle merkittiin vielä kioskivaraus, jota ei kuitenkaan ole hyödynnetty.

Nykyisin Fredrikintorille on mahdollista virallisen ohjeistuksen mukaan hakea vakituista torimyyntipaikkaa vuodeksi kerrallaan. Hyväksytyjä tuotteita ovat muun muassa vihannekset, hedelmät, leipomotuotteet, kukat sekä kahvila- ja ruokatuotteet.⁶⁵ Fredrikintorin tuotevalikoima on nykyisellään keskittynyt kukkiin ja vihanneksiin. Kesäisin alueella on ollut myös kahvila- ja ruokamyyntiä ja talvisin torilla myydään joulukuusia.

Tapahtumat

Fredrikintorilla on järjestetty ainakin kirpputoreja, taide-tapahtumia ja kaupunginosan tapahtumia. Viimeisimpiä tapahtumia ovat olleet antiikki-, vintage- ja designtori, jota järjestettiin kesällä 2015⁶⁶. Myös Fredrikintorin laitojen ja Fredrikinkadun toimijat ovat tuoneet oman osansa torin aktiivisuuteen esimerkiksi teatteriesitysten ja uskonnollisten tapahtumien muodossa.

Tori ei ole historiassaan ollut suurten juhlallisuuksien tai

Torin pohjoisella nurkalla, kuvan etualalla erottuu varjolla katettu myyntiköju. Laitila, Unto 1960-luvun loppu. HKMKA.

Torin ympäristö on ollut pitkään kivijalkaliikkeen vilkastama. Rista, Eeva 1975. HKMKA.

Apteekki toimi torin kullalla 2010-luvulle saakka. Järvinen, Ilari 1995. HKMKA.

Fredrikinkatun vilinää 1960-luvulta. Raitiovaunun tienoilla erottuu Fredrikintorin katutilan leventymä, ja sen takana kevytrakenteinen kiosk. *Laitila, Unto 1967–1969. HKMKA.*

kulkueiden paikka Kauppatorin tai Rautatientorin tapaan. Se sijoittuu syrjään hallintorakennuksista ja pääkulkuväyliltä sekä on kooltaan liian pieni suurille kokoontumisille. Kotoisa luonne on torille ominainen.

Terassitoiminta

Tori on suosittu terassin paikka. Nykyisin torin eteläiselle puolikkaalle sijoittuvalle terassille on varattu noin viidesosa koko torin pinta-alasta. Terassilla on asiakaspaikkoja noin 100 kappaletta ja se on toiminnassa keväästä syksyyn. Terassin kalusteet ovat matalia, minkä vuoksi sen kaupunkikuvallinen hallitsevuus jää kauempaa katsottuna vähäiseksi. Toritilan sisällä terassikalusteet erottuvat selkeästi ja antavat oman tunnelmansa torille.

Pysäköinti

Fredrikintorilla on ollut pienimuotoista autopysäköintiä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä tapahtuneesta autoilun yleistymisestä saakka. 1930-luvun taitteessa tehty torin uudelleenjärjestely muutti torin kolmiomaiset reunapuis-tikot suorakulmaisiksi ja lovesi niiden Punavuorenkadun puoleiselle reunalle vinopysäköintipaikkoja autoille. Auto-paikkoja oli merkitty suunnitelmaan kymmenkunta, tasai-sesti molemmille puolille katuja. Pysäköintipaikkojen määrä säilyi suurin piirtein samana myös tulevaisuudessa muutoksissa aina 1980-luvun loppuun saakka. Tällöin tori kunnostettiin uuden suunnitelman mukaan ja ainoastaan Punavuorenkadun toisella reunalla säilytettiin kadunvarsipysäköinti.

Esimerkiksi Töölöntoria pienempikokoisena ja liikenteen päävirroista hieman sivussa sijaitsevana Fredrikintori ei ole joutunut automassojen pysyväksi pysäköintipaikaksi, vaikka nykyisin siellä autoja usein säilytetäänkin. Toria on käytetty viime vuosina satunnaisesti autojen väliaikaiseen asukaspy-säköintiin esimerkiksi runsaslumisina talvina⁶⁷. Torilla esiin-tyy myös paljon luvatonta pysäköintiä.

Tekninen reservi

1970-luvulla tapahtui murros kalusteiden ja varusteiden sijoittelussa. Määrältään ja kooltaan kasvaneita, etenkin teknisiä varusteita, on sijoitettu aukioille ja puistoihin epä-johdonmukaisesti ja kaupunkikuvallisia seikkoja huomi-oimatta. Aiempiin, kauniisti muotoiltuihin rakennelmiin ja kalusteisiin verrattuna nykyiset laitteet ovat ulkomuodol-taan pelkistetyn funktionaalisia. Suunnittelussa aiemmin tehtyä kokonaisvaltaista, hallittua kalusteiden sijoittelua ei ole enää usein pidetty tärkeänä eikä kokonaissuunnitelmaa kalustuksesta ole laadittu.⁶⁸ Tämän kehityskulun seurauk-set ovat huomattavissa pienialaisella Fredrikintorilla, jossa erilaiset mainoslaitteet, jakokaapit ja tekniset rakenteet ovat muodostuneet tilaa hallitseviksi.

Pieniä kioskirakennuksia torin pohjoisella kulmalla. Halava on korvattu uudella taimella ja puistikon nurkassa kasvaa tiiv-vistä pensaikkoa. *Ollila, L. 1973. HKMKA.*

Metodistikirkko ja nykyiset vaahterat. ML 2021.

4 Arvot ja ominaispiirteet

Fredrikintori ympäristöineen sisältyy kokonaisuudessaan maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön ”Helsingin empire-keskusta ja kivikaupunki”. Alueeseen kuuluu 1800-luvun alusta aina 1950-luvulle säteittäin laajentunut kivikaupunki, jolla sijaitsee lukuisia RKY-kohteita.⁶⁹ Tori itsessään on luokiteltu Helsingin kaupungin arvoympäristörekisteriin, arvoluokkaan II (2007). Se on helsinkiläisittäin harvinainen umpikulmainen tori, jota rajaa yhtenäinen 1900-luvun alkupuolen rakennuskanta. Toria ympäröivät rakennukset on suojeltu asemakaavassa S₀- ja sr-1 -merkinnöin (ks. myös kartta s. 10)⁷⁰.

Historiallinen arvo

- Toritila on muistuma alueen 1800-luvun aikaisten kallio- selänteiden ja viljelylaaksojen maisemarakenteesta sekä Vanhan kylpylätien ja köydenpunontaradan väliinsä jättämästä tilasta.
- Torin kohdalla on sijainnut puistikko 1890-luvulta saakka.

Arkkitehtoninen / maisema- arkkitehtoninen arvo

- Toria reunustavat suojellut rakennukset ovat arkkitehtonisesti arvokkaita.

Kaupunkikuvallinen arvo

- Torin läpi Punavuorenkadun ja Ratakadun päätteinä sekä Fredrikinkadun suunnilta hahmotuvat, suojeltujen rakennusten ja puiden muodostamat torijulkisivut ovat kaupunkikuvallisesti merkittäviä.
- Metodistikirkon sijoittuminen torin laidalle lisää sen kaupunkikuvallista arvoa.
- Toria reunustava puusto asettuu useille näkymälinjoille. Puut pehmentävät toritilan reunaa Fredrikinkadun ja korttelien välillä sekä antavat alueelle vehreyttä. Nykyisessä asetelmassa ne sulkevat näkymää metodistikirkolle.

Kaupunkirakenteellinen arvo

- Tori on yksi harvoista katuaukioista ja ainoa kaupallinen tori Punavuoren kaupunginosassa.
- Avoin hengähdystila on merkittävä tiiviisti rakennetussa kivikaupungissa.
- Tori sijoittuu keskelle Punavuoren kaupunginosaa ja muodostaa sille luontevan keskuksen.
- Katulinjassa tapahtuva siirros Punavuorenkadulta Ratakadulle on kaupunkirakenteellisesti omaperäinen elementti.

Harvinaisuusarvo

- Fredrikintori on Helsingissä harvinainen umpikulmainen tori, joita löytyy Suomestakin vain muutamia.

Uusia makkaranmyyntipaikkoja.

Eilisessä rahatoimikamarin kokouksessa päätettiin järjestää kaksi uutta makkaranmyyntipaikkaa, joista toinen Liisankadun ja Unioninkadun kulmaan ja toinen Ison Robertinkadun ja Yrjönkadun risteykseen. Entiset myyntipaikat Erottajan torilla, Ylioppilastalon torilla, Hankkijan edustalla, Kauppatorilla, Rautatien torilla, Fredrikin torilla, Hakaniementorilla ja Sörnäisten apteekin edustalla päätettiin pysyttää entisellään. Myyntipaikkojen vuokrahuutokauppa pidetään myöhemmin syksyllä vastedes määrättävänä aikana.

Fredrikintorilla myytiin makkaraa jo vuonna 1928. *Helsingin Sanomat*, nro. 300, 3.11.1928. KK.

Alkuperäisyysarvo

- Ensimmäisten torin puistikoiden ajalta periytyvä suorakulmainen tilanrajaus on säilynyt.
- Torin alkuperäisestä 1800-luvun lopun sommitelmasta vain Punavuorenkadun sijoittuminen toripintaa jakavana elementtinä on säilynyt. Torin kasvillisuus, pintamateriaalit ja kalusteet ovat kerrostuneet 1950-luvulta alkaen.
- Ympäröivien alueiden käyttö on säilynyt melko ennallaan 1900-luvun alusta saakka.

Muut arvot

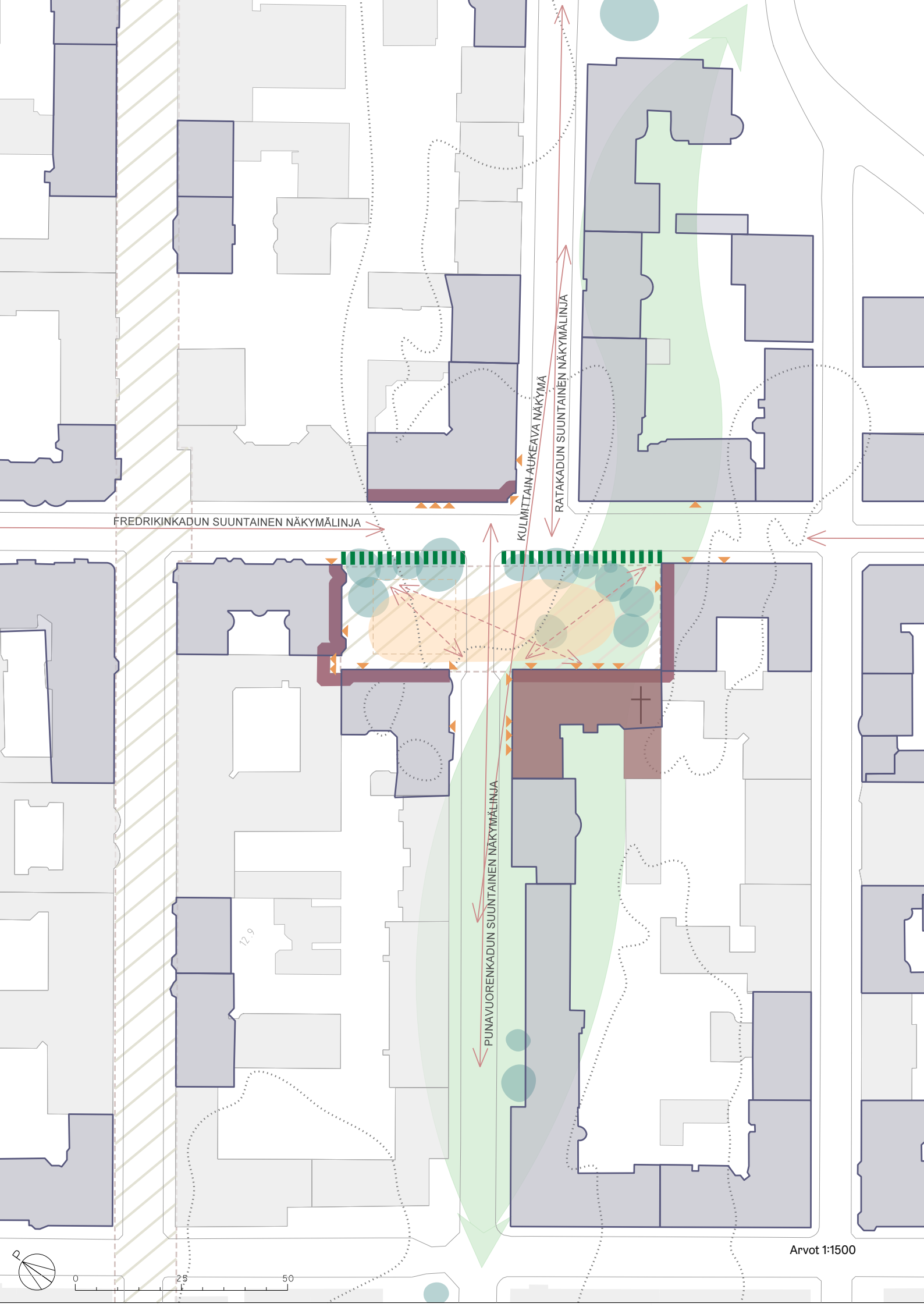
- Tori tarjoaa vapaata tilaa alueen asukkaille, yhdistyksille ja toimintayrityksille erilaisten tapahtumien ja toiminnan järjestämiselle.
- Tori on paikallisten ja vierailijoiden kesken suosittu palvelukeskittymä ja kesäinen oleskelupaikka. Tori ja läheiset kadut ovat jalankulkijoiden suosimia kulkureittejä.

Tilarakenne ja sommitelma

- Toritila rajaavine kortteleineen ja reunustavine katuineen on säilynyt samana sen synnystä 1880-luvun tienoilta asti, vaikkakin sen mittasuhteet ovat muuttuneet torin reunalle nousseiden korkeampien rakennusten seurauksena.
- Torin sommitelma on muuttunut useita kertoja sen historian saatossa. Suurimman osan ajasta tori on ollut puistikkomainen, reunoiltaan istutettu aukio. Vasta viimeisen vaiheen kunnostuksessa aukio kivettiin nykyistä ilmettään vastaavaksi.

Säilyneisyys

- Torin raja- ja tila-alue on säilynyt muuttumattomana 1800-luvun lopulta saakka.
- Halavan paikalla on kasvanut puu ainakin noin 1920-luvusta asti.
- Torin pintamateriaalit, kalusteet, valaisimet ja istutukset on pääosin uusittu vuoden 1986 kunnostuksessa. Ainoita aiemmista vaiheista säilyneitä asioita ovat kolme puuta, halava ja kaksi vaahteraa.

FREDRIKINKADUN SUUNTAINEN NÄKYMÄLINJA

KULMITTAIN AUKEAVA NÄKYMÄ

RATAKADUN SUUNTAINEN NÄKYMÄLINJA

PUNAVUORENKADUN SUUNTAINEN NÄKYMÄLINJA

12.9

Arvot 1:1500

0 25 50

Vaalittavat ominaispiirteet

- Tiiviin kaupungin keskellä sijaitseva vapaa tila, joka mukautuu vaihteleviin tilankäytön tarpeisiin.
- Puuston ja arvokkaan arkkitehtuurin yhdessä aikaansaama ympäristön viihtyisyys ja suotuista pienilmasto.
- Tori on alueen palveluiden tiivistymä torikojuineen, liikkeineen, ravintoloineen, kahviloineen ja palveluyrityksineen. Lukuisat liikkeiden ja asuinrakennusten sisäänkäynnit sekä vaihtuvat toritapahtumat luovat eloisuutta torille.
- Hyvät liikenne yhteydet kävellen, pyörällä, julkisella liikenteellä ja autolla.

Arvoja heikentäviä tekijöitä

- Moninaiset materiaalit, rakenteet ja kalusteet luovat sekavan vaikutelman yhteisvaikutuksessa torin pienen koon kanssa.
- Autojen pysäköinti torilla ja Punavuorenkadulla heikentää torin kaupunkikuvaa ja viihtyisyyttä.
- Puilla on heikot kasvuolosuhteet. Niiden latvustoissa on merkkejä, että puiden kasvualusta on liian pieni.
- Poistettujen puiden puuttuminen puuriveistä.
- Kalusteiden ja varusteiden huono kunto.
- Mainoslaitteiden asemoiminen katulinjojen päätteiksi on kaupunkikuvaa heikentävä ratkaisu.
- Hulevesiratkaisujen viimeistelemätön ilme.
- Nykytilassa ei näy viitteitä historiaan, sillä torin viimeisessä kunnostuksessa lähes kaikki laitettiin uusiksi.

Arvokartta

MERKINTÖJEN SELITYKSET

Lähteet: kallioselänteet ja laaksot, kartta Plan Charta v. 1819. Arvoympäristöt Helsingin kaupungin arvoympäristöinventointi. Suojellut rakennukset, Helsingin kaupungin karttapalvelu 2021.

Ennen 1800-lukua vallinnut, pitkästäisten kallioselänteiden, laaksojen ja lampien muodostama maisemarakenne

Arvoympäristöt, Helsingin yleisten alueiden arvoympäristöjen inventointi

Asemakaavassa suojellut rakennukset

Metodistikirkon sijainti lisää torin kaupunkikuvallista merkitystä

Kaupunkikuvallisesti merkittävä, Fredrikinkadun katunäkymässä tärkeä puurivi

Tärkeät pitkät näkymälinjat

Torin sisäiset näkymät

Paikalle tunnusomaiset julkisivut näkymien päätteinä

Näkymälinjoille sijoittuvat puut

Puiden ja maastomuodon rajaama, suojaisa toritila

Aktiiviset julkisivut, joissa on runsaasti liiketilojen sisäänkäyntejä

Torikaupalle varattu alue (421 m²)

5 Kehittämistavoitteet maiseman ja historian näkökulmasta

Torin kehittämisen suositukset on laadittu työssä määriteltujen kulttuurihistoriallisten ja kaupunkikuvallisten arvojen sekä vaalittavien ominaispiirteiden pohjalta. Tori on paikallisesti merkittävä, 1890-luvulla syntynyt umpikulmainen kaupunkitila, jota reunustavat arvokkaat, suojellut rakennukset.

Tulevaisuuden muutosten perustana tulisi olla torin arvojen ja ominaispiirteiden säilyttäminen ja niiden vahvistaminen. Kaupunkikuvalliset seikat tulee huomioida torin kunnostussuunnittelussa sekä torille sijoittuvia toimintoja ja niihin liittyvää kalustusta suunnitellessa.

Tori säilytetään avoimena kaupunkitilana ja sen toiminnallisuus turvataan. Vapaa tila mahdollistaa muuttuvat tilankäytön tarpeet, kuten torimyyntin, tapahtumat ja juhlat sekä liiketilojen terassit.

- Torin käyttöpinnat säilytetään luonnonkivettynä. Historialliseen aineistoon perustuen istutettuja alueita voidaan lisätä molemmille torin puolille, kuitenkin samalla säilyttäen torilla tarpeeksi avointa, yhtenäistä tilaa.

- Jalankulun etuoikeutta korostetaan torin alueella. Jalankulkua torilla sujuvoitetaan poistamalla kulkureiteille sijoitetut rakenteet. Esteettömyys (perustaso) ja turvallisuus huomioidaan suunnittelussa.

- Luvaton pysäköinti torialueella estetään fyysisin, arvoympäristöön sopivin ajoestein. Pysäköintipaikkojen tarpeellisuutta tai muuttamista lastauspaikoiksi sekä kadun korottamista toripinnan tasoon tutkitaan Punavuorenkadulla.

- Torimyyjien mahdollisuus lyhytaikaiseen lastaus- ja jakelupysäköintiin turvataan sekä tutkitaan mahdollisuutta varata paikat lähistöltä myyjien autoille myyntipäivän ajaksi. Torikauppiaiden huoltotilojen mahdollisuutta lähikortteleissa tutkitaan. Toiminnallisuudelle tarpeelliset vesi- ja sähköpisteet sekä jätteenkeräysjärjestelmä perustetaan tai niille varataan tila torilta. Rakenteet suunnitellaan ja toteutetaan kokonaisuutena torin yhtenäisen yleisilmeen saavuttamiseksi.

Toriympäristöä kehitetään funktionaalisista ja kaupunkikuvallisista lähtökohdista. Tori säilytetään arjen ympäristön kohokohtana.

- Fredrikinkadun näkymäakselilla säilytetään puita. Puiden sijoittelu tehdään suositeltujen mitoitusperiaatteiden mukaan siten, että puille jää riittävästi kasvutilaa ja -alustaa.

- Sisäiset päänäköymät Fredrikintorilta kohti metodistikirkon tornia ja kulmittain Fredrikinkadulta Punavuorenkadulle pidetään avoimina. Torin pohjoiselle kulmalle, kirkon näkymälinjalle, ei istuteta puuta. Muut tärkeät näkymälinjat pitkin Fredrikinkatua, Punavuorenkatua ja Ratakatua säilyvät.

- Torin pintamateriaalina suositetaan punasävyisiä luonnonkiviä. Kadut reunustetaan reunakivin. Muissa materiaalivalinnoissa pyritään ajattomuuteen ja harmonisuuteen *Kaupunkitilaohjeen* linjauksia noudattaen.

- Toriympäristön tärkeät näköymät ja kulkureitit säilytetään vapaina rakenteista, kalusteista ja varusteista. Välttämättömät varusteet ja kalusteet ryhmitellään huomaamattomasti sopiviin kohtiin.

- Nykyiset pyöreät mainosrakenteet siirretään kaupunkikuvallisesti sopivampiin paikkoihin pois torilta. *Ulkomainoslaitteet, sijoittamisperiaatteet* -rakentamistapaohjeen mukaan vastaaviin arvoympäristöihin ei tulisi asentaa suuria mainoslaitteita. Liiketilojen ulkomainoksissa noudatetaan *Mainoslaitteet rakennuksissa* -rakentamistapaohjetta.

- Istuskelupaikkoja lisätään torilla. Tori on kaikille avoin oleskelun paikka.

- Kaupallisten terassien ulkomuoto suunnitellaan *Hel-singin terassiohjeen* mukaisesti. Terassitoiminta on sallittua torin molemmilla puolilla, kaavioon merkityillä alueilla. Katujen suuntaisilla leveillä näkymäakseleilla ei sallita yli 1200 mm korkeita rakenteita tai kalusteita. Näille akseleille sijoittuvaan toimintaan liittyvissä kalusteissa ja varusteissa käytetään erityistä kaupunkikuvallista harkintaa.

- Valaistus uusitaan historialliseen ympäristöön soveltuvalla tavalla. Valaistuksella tavoitellaan tunnelmallisuutta sekä turvallisuus- ja esteettömyysvaatimukset täyttävää valaistustasoa pääkulkureittien läheisyydessä.

- Torin suunnittelua tehdään yhdessä alueen sidosryhmien ja kaupunkilaisten kanssa. Syntyneitä ideoita siirretään suunnitelmaan kehittämisperiaatteet huomioiden.

FREDRIKINKATU

PUNAVUORENKATU

RATAKATU

A KEHITTÄMISPERIAATTEET

Kehittämisperiaatteiden kaavio

Avoimena kehitettävä alue

Toritilaa kehitetään kulttuurihistoriallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävänä ympäristönä, joka säilytetään monikäyttöisenä, toiminnallisena osana kaupunkirakennetta. Käyttöpinnat säilytetään kivettyinä ja toria kehitetään yhtenäisenä, Punavuorenkadun ylittävänä alueena. Pysäköinnin ratkaisuja parannetaan.

Fredrikinkadun katuakselille näkyvä puusto

Torilla kasvaa katuolosuhteisiin soveltuvaa puustoa. Puiden istuttaminen on mahdollista myös torin keskiosiin. Puiden kasvuolosuhteita torilla parannetaan.

Istutuksin jäseneltävä avoin tila

Toritilaa voidaan jäsenellä istutuksin siten, että vapaata, yhtenäistä tilaa säilyy riittävästi.

Torikaupalle, tapahtumille ja terassitoiminnalle hyödynnettävissä oleva torin osa-alue

Toritoiminnan edellytyksiä parannetaan. Avoin tila mahdollistaa vaihtelevat tilankäytön tarpeet ja vapaan oleilun. Myös lyhyt- tai väliaikaiset tapahtumat ja toiminnot ovat mahdollisia.

Katujen suuntainen merkittävä näkymälinja torin yli tai sen sivuitse

Punavuorenkadun ja Ratakadun näkymät jatkuvat torin läpi ja päättyvät rakennusten julkisivuihin. Tori erottuu Fredrikinkadun näkymäakselilla puiden avulla. Rakenteiden, kalusteiden ja varusteiden sijoittaminen näkymäsektoreille tehdään kaupunkikuvan kannalta harkiten. Yli 1200 mm korkeita terassi- tms. rakenteita ei sallita.

Tärkeä säilytettävä näkymälinja

Päänäkymälinjat kohti metodistikirkkoa sekä katuja pitkin torin halki säilytetään. Näkymälinjoille ei sijoiteta kiinteitä rakenteita, kalusteita tai varusteita.

Nykyinen puu

Torin raja 1880-luvulta alkaen

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto (HKM)

Helsingin kaupunginarkisto (HKA)

- Kaupunginhallituksen mietinnöt
- Kertomukset Helsingin kunnallishallinnosta 1875–1974 (KHKK)
- Kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston arkisto (KSV/AA)
- Helsingin kaupunkiympäristön piirustusarkisto (KAO)
- Sinetti-arkisto

Helsingin kaupungin rakennusviraston katu- ja puisto-osaston arkisto (KPOA).

- Arvoympäristökortit
- PUO-, KAO- ja VIO -piirustussarjat.

Kansallisarkisto (KA)

- Maanmittauslaitoksen kartta-aineisto

Kansalliskirjasto (KK), digitaaliset aineistot

- Sanomalehdet ja lehti-ilmoitukset
- Doria-julkaisuarkisto

Kaupunkimittausosasto (KMO)

- Asemakaavakooste
- Ilmakuvat
- Kantakartat

Museoviraston kuva-arkisto (MVKA)

- Finna- hakupalvelu

Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS)

- Finna- hakupalvelu

Painetut lähteet

Alho, A. & Rauanheimo, U. (1962). Helsinki ennen meitä (2. p.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Heinänen, J. (2009). Kantakaupungin nivelet - Kolmiopuistot ja jäännösauiot Helsingin ruutukaavaverkkojen saumakohdissa. Helsinki. ISBN 978-952-223-525-1.

Hornborg, E., Lindberg, C., Rein G., Kovero, M. (1950). Helsingin kaupungin historia III:1: [Ajanjakso 1809-1875]. Helsinki.

Hertzberg, R. (1889). Helsinki Herra Hertzbergin silmin – kertomus 1880-luvun Helsingin elämästä. (R. Martinsen, Toim.) Saarijärvi: Helsinki-Seura–Helsingfors-Samfundet r.y.

ISBN 951-9418-14-8.

Häyrynen, M. (1994). Maisemapuistosta reformipuistoon – Helsingin kaupunkipuistot ja puistopolitiikka 1880-luvulta 1930-luvulle. Turku: Helsinki-Seura–Helsingfors-Samfundet r.y. ISBN 951-9418-10-5.

Junttila, U.-K. (1986). Muuttuvat kadunkalusteet. Jyväskylä: Rakennuskirja Oy. ISBN 951-682-131-6.

Junttila, U.-K. (2001). Kivi-Helsinki.

Lahti, M. (1960). Kuinka Helsinkiä on rakennettu – Rakennustoimintaa ja työmenetelmiä viime vuosisadan loppupuolelta toiseen maailmansotaan asti. Helsinki: Rakentajain Kustannus-Oy.

Mustiala, V. (2003). Helsingin lehtipuut. Pohjoiset taajama-puut -tutkimuksen osaraportti. Helsingin rakennusviraston julkaisut 2005:6.

Nimistötoimikunta. (1981). Helsingin kadunnimet (2 p.). Helsinki: Helsingin kaupungin julkaisuja 24. ISBN 951-771-220-0.

Ollila, K. & Toppari, K. (1975). Puhvelista Punatulkkuun Helsingin vanhoja kortteleita (5 p.). Helsinki: Sanoma Osakeyhtiö. ISBN 951-9134-69-7.

Rautamäki, M. (2001). Lähtökohtana maisema, teoksessa Rakennusperintömme – Kulttuuriympäristön lukukirja. (I. Lounatvuori; & L. Putkonen, Toim.) Hämeenlinna: Ympäristöministeriö ja Museovirasto. ISBN 951-682-650-4.

Rosén, R.; Hornborg, E.; Jutikkala, E.; Waris, H. & Castrén, M. (Toim.). (1962). Helsingin kaupungin historia. V:1: [Ajanjakso 1918-1945]. Helsinki.

Tommila, P. (1982). Helsinki kylpyläkaupunkina 1830–50-luvuilla. Helsinki-Seura. ISBN 951-9418-04-0.

Uudenmaan liitto. (2016). Missa maat on mainioimmat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt. Uudenmaan liiton julkaisuja E 176 – 2016. Helsinki. Noudettu osoitteesta https://www.uudenmaanliitto.fi/files/18810/Missa_maat_on_mainiommat_-_Uudenmaan_kulttuuriymparistot.pdf.

Vainikka, S. (2020). Ruumiinvalvoajaiset. BoD Books on Demand. Helsinki.

Wiherheimo, O. & Rein, G. (1950). Kunnalliselämä. Teoksessa Helsingin kaupungin historia. III:2: [Ajanjakso 1809-1875]. Helsinki.

Zucker, P. (1959). Town Square – From the Agora to the Village Green (1 p.). New York: M.I.T. Press. ISBN 0-262-74005-2.

Verkkolähteet

Alapeteri, N.; Tigerstedt, S.; Liski, M. & Rajamäki, R. (2021). Ratsaspuisto ja Tilkanmäki – ympäristöhistoriallinen selvitys. Kaupunkiympäristön julkaisuja 2021:26. Viitattu 25.5.2022. Noudettu osoitteesta <https://www.hel.fi/static/liitteet/kaupunkiymparisto/julkaisut/julkaisut/julkaisu-26-21.pdf>

Edlund, G. (1867). Helsingfors – Historiska, topografiska och statistiska notiser om Finlands nuvarande hufvudstad. G. W. Edlunds förlag. Viitattu xx.xx.xxxx. Noudettu osoitteesta https://www.doria.fi/bitstream/handle/2F10024/2F101338/2/Helsingfors_historiska_topogra.pdf%3Bjsessionid%3D2286F6504FA7725F6D26A9BAED-40FOA8%3Fsequence%3D1

Finna – Helsingin kaupungin museo. (2010). Ratakatu 29. Fredrikinkatu 23.; Helsinki. Viitattu 7.3.2022. Noudettu osoitteesta <https://hkm.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005:k-m0045hq>

Helsingin kaupunki. (2021). Kauppiaaksi torille. Viitattu 9.11.2021. Noudettu osoitteesta <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/kaupunkikulttuuri/torit-kirpputori/kauppiaaksi-torille>

Helsingin kaupungin karttapalvelu. 2022. Saatavilla: <http://kartta.hel.fi>.

Helsingin 3D-kaupunkimallit. Helsingin kaupunginkanslia/Helsingin kaupungin kaupunginkanslia, tietotekniikka- ja viestintäosasto. Saatavilla: <https://hri.fi/data/fi/dataset/helsingin-3d-kaupunkimalli>. Ladattu 14.12.2021.

Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsingin kaupungin digitoituiden painetut asiakirjat. Viitattu 4.1.2021. Noudettu osoitteesta https://www.hel.fi/static/tieke/digitoidut_asiakirjat/index.html

Helsingin metodistiseurakunta. (2019). Seurakunnasta. Blogi-kirjoitus 25.7.2019. Viitattu 19.11.2021. Noudettu osoitteesta <https://www.helsinginmetodistiseurakunta.fi/?p=4288>

Huutokauppa Helander. (2019). Sata vuotta rohtoja ja pulveria – myynnissä Fredrikintorin jugendapteekin irtaimisto. Blogi-kirjoitus. 23.1.2019, viitattu 21.12.2021. Noudettu osoitteesta <https://www.helander.com/fi/blog/sata-vuotta-rohtoja-ja-pulveria>

Järvenpää, E. (2009). Köydenpunojankatu sai nimensä Erik Röön köysiradasta. Helsingin Sanomat [verkkoartikkeli]. 19.4.2009, viitattu 15.11.2021. Noudettu osoitteesta <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000004646781.html>

Kajaanin keskustaajama 2035 osayleiskaava – Liitekartta 8, Kulttuuriympäristön aluekohteet. (2017). Viitattu 21.12.2021. Noudettu <https://www.kajaani.fi/uploads/2020/11/5df84172-liitekartat-8-14.pdf>.

Mujunen, P. & Peill, K. (2005). Kaskisten yleiskaava – Perusselvitys Kaskisten rakennetun ympäristön osalta. Viitattu

21.12.2021. Noudettu osoitteesta http://ahiplan.airix.fi/paikatieto/kaskinen/yleiskaava/taustaselvityksia/Rakymptayd_selvitys_2007_liitteet_1-12.pdf

Laine, L. (2019). Helsinki tekee toreista parkkipaikkoja – Hietalahdentorille autot pääsivät eilen, tänään aukeaa Fredrikintori, Kampintori ehkä ensi viikolla. Helsingin Sanomat [verkkoartikkeli]. 7.2.2019, viitattu 9.11.2021 Noudettu osoitteesta <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005992593.html>

Punavuori – Rödborgen -seura. (2015). Antiikkia ja Designia (vintage) Fredrikintorilla. Blogikirjoitus. 16.4.2015, viitattu 9.11.2021. Noudettu osoitteesta <https://kaupunginosat.fi/punavuori/2015/04/16/antiikkia-ja-designia-vintage-fredrikintorilla5/>

Silfverberg, K. (2014). Punavuoreessa köyhyys ja rikollisuus elivät rinta rinnan. Helsingin Sanomat 10.8.2014. [Alkuperäinen juttu Päivälehti, 1889.]

Suomen raitiotiesseura ry. (2022). Historiaa. Verkkosivu. Viitattu 18.11.2021. Noudettu osoitteesta <https://www.raitio.org/suomen-raitiotiet-ja-raitiovaunut/helsingin-raitiotiet/rataverkko/historiaa/>

Raahen kaupunki. (2021). Vanha Raahe – Korttelikohtainen inventointi. Inventointiraporttiluonnos. Viitattu 15.12.2021. Noudettu osoitteesta <https://www.raahe.fi/sites/raahe.fi/files/kaavoitus/asemakaava/Akm242/Akm-242-korttelikohtainen-inventointi-10.5.2021.pdf>

Ohjeet

Helsingin kaupunki (2022). Terassiohje. Viitattu 8.2.2022. Noudettu osoitteesta <https://hel.fi/static/liitteet-2019/Kymp/terassiohje-helsinki.pdf?fbclid=IwAR3gZWsaICQ-IlbMWpezo7subEFv4BGjCVCDyWQIJOMxQBLDXQyE-XiEULqk>

Helsingin kaupungin rakennusvalvontavirasto (2001). Ulko-mainoslaitteet, sijoittamisperiaatteet – Rakentamistapa-ohje. Viitattu 10.2.2022. Noudettu osoitteesta https://www.hel.fi/static/rakvv/ohjeet/Ulko-mainoslaitteet_sijoittaminen_liitteineen.pdf

Rakennusviraston katu- ja puisto-osasto (2007). Katutilaan sijoitettavat ulko-mainoslaitteet, sijoitusehdot. Helsinki. Viitattu 10.2.2022. Noudettu osoitteesta https://www.hel.fi/static/hkr/julkaisut/ohjeet/mainoslaitteiden_sijoittaminen.pdf

WSP Finland Oy. (2005). Helsingin perinteiset katuvalaisimet – Selvitys Y- ja KPV-valaisimien nykyisestä ja tulevaisuuden käytöstä. Helsinki. Viitattu 4.3.2022. Noudettu osoitteesta http://intra.kaupunkitilaohje.hel.fi/?wpfb_dl=616.

Valokuvat

Kuvalähde mainittu valokuvien yhteydessä. Nykytilan kuvat: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy (ML=Matti Liski, LP=Lilja Palmgren, VS=Veera Soikkeli)

- ¹ Hornborg, ym. 1950, 33.
- ² Alho ja Rauanheimo 1962, 7–8; Hertzberg 1889, 21–23.
- ³ Lahti 1960, 13.
- ⁴ Alho ja Rauanheimo 1962, 8.
- ⁵ Kirjassa Helsinki ennen meitä (1962, 187) kirjoittajat Alho ja Rauanheimo siteeraavat R. Hertzbergin kuvausta Helsin-
gistä vuodelta 1889.
- ⁶ Lahti 1960, 14.
- ⁷ Alho ja Rauanheimo 1962, 187; 179–180.
- ⁸ Alho ja Rauanheimo 1962, 180, 189.
- ⁹ Järvenpää 2009.
- ¹⁰ Ollila & Toppari 1975; 230.
- ¹¹ Alho ja Rauanheimo 1962, 190.
- ¹² Järvenpää 2009.
- ¹³ Alho ja Rauanheimo 1962, 190.
- ¹⁴ Ollila & Toppari 1975; 230.
- ¹⁵ Nimistötoimikunta 1981, 45.
- ¹⁶ Alho ja Rauanheimo 1962, 190.
- ¹⁷ Fredrikinkadun alapuoliset tontit kärsivät merta kohti
viättävän maaston vuoksi veden aiheuttamista vahingoista.
Vuonna 1880 päätettiin rakentaa oja/viemäri Punavuoren-
katu 8: ja 10:n tienoille, jo olemassa olleen ojan rakennus-
ten 2 ja 4 kohdalla lisäksi. Ojan tarkoituksena oli parantaa
viemärointiä koulun tonteilla ja mautiloilla Punavuoressa.
(Kaupunginhallituksen mietinnöt 1877.)
- ¹⁸ Kirjassa Helsinki kylpyläkaupunkina 1830–50-luvuilla
(Tommila 1982, 14–15) kerrotaan kuitenkin, ettei Vanha kyl-
pylä olisi koskaan ollut avoinna yleisölle. Pe rustamisneu-
vottelussa esitettiin kyllä mahdollisuus kylpylän laajentami-
seen ja sitä myötä avaamiseen yleiseen käyttöön. Tekstin
mukaan niin ei kuitenkaan koskaan käynyt, vaan vain raken-
nuskustannuksiin osallistuneet saivat oikeuden kylpylän
käyttöön.
- ¹⁹ Wiherheimo & Rein 1950, 320–321; Alho ja Rauanheimo
1962, 177; 190.
- ²⁰ Tommila 1982; 15.
- ²¹ KHKK 1892, 100.
- ²² Silfverberg, Kalle, 2014. Punavuoressa köyhyys ja
rikollisuus elivät rinta rinnan. Helsingin Sanomat 10.8.2014.
[Alkuperäinen juttu Päivälehti, 1889.]
- ²³ Silfverberg 2014.
- ²⁴ Rosén ym. 1962.
- ²⁵ Kaupunginhallituksen kertomus 1876, 105–107
- ²⁶ ks. esim. Raahen kaupunki 2021. Wanha Raahe – Kort-
telikohtainen inventointi, 9; Mujunen & Pelli 2007; Kajaanin
keskustataajama 2035 osayleiskaavan liitekartta 8 2017)
- ²⁷ KHKK 1888, 83
- ²⁸ KHKK 1884, 3.
- ²⁹ Todellisuudessa vasta vuonna 1886 kaupunki myönsi
määrärahaa Fredrikin-, Punavuoren- ja Ratakatujen välisen
kallion louhimiseen (KHKK 1886, 139).
- ³⁰ KHKK 1892, 29.
- ³¹ KHKK 1893, 143.
- ³² Puistokortisto. KPOA.
- ³³ Summa on enemmän kuin kyseisenä vuonna käytettiin
Hesperian ympäristöön tai Kyrkogårdenin, Vanhan kirkko-
puiston, hautojen hoitoon. Kirjoituksessa listatun kokonai-
suuden huomioiden summa on kuitenkin verrattain pieni:
esimerkiksi Elisabetstorgetin, nyk. Liisanpuistikon, hoitoon
käytettiin lähes 600 markkaa. Liisanpuistikkoon lukuun otta-
matta muut hoidetut kohteet olivat huomattavasti laaja-alai-
sempia. (KHKK 1895, 182.) Fredrikintori pysyi hoidettujen
kohteiden listalla läpi 1890-luvun jälkeisten vuosikymmen-
ten, hoidon kustannusten liikkua lähinnä sadan markan
molemmiin puolin.
- ³⁴ Zucker 1959, 5–6.
- ³⁵ Nimistötoimikunta 1981, 54–55.
- ³⁶ Lahti 1960, 28.
- ³⁷ Kaupunginhallituksen mietinnöt 1899.
- ³⁸ Suomen raitiotiesseura ry, 2021.
- ³⁹ KHKK 1913, 368.
- ⁴⁰ Vuonna 1906 oletettavasti torin parturiyrittäjä ehdotti käy-
tävän lisäämistä Fredrikintorin istutukseen. Epäselväksi jää,
tarkoitettiinko ehdotuksella istutusalueen halkaisevaa käytä-
vää vai reittiä istutusten keskellä sijaitsevalle oleskelualueelle.
Lautakunta hylkäsi ehdotuksen. (KHKK 1906, XVII 84.)
Seuraavana vuonna 1907 Puutarhalautakunnan lausun-
non myötä Rahatoimikamari antoi luvan rakentaa jalkakäy-
tävän Fredrikinkatu 18:n rakennuksen julkisivua myöten.
Jalkakäytävä jätti alleen osan istutettua aluetta.

- ⁴¹ Puistokortisto. KPOA.
- ⁴² KHKK 1958, 304.
- ⁴³ Junttila 1986, 17; 43; 82.
- ⁴⁴ Vrt. Alapeteri, Tigerstedt, Liski & Rajamäki 2021, 22.
- ⁴⁵ Lisätietoa Junttila 2001. Kivi-Helsinki.
- ⁴⁶ Rautamäki 2001, 13.
- ⁴⁷ Helsingin kaupungin karttapalvelu 2021; Kaavan 7962 selostus 1980, 5; Kaavan 10567 selostus 1998.
- ⁴⁸ Ollila & Toppari 1975, 225; Huutokauppa Helander 2019.
- ⁴⁹ Vainikka 2020, 19.
- ⁵⁰ Helsingin metodistiseurakunta 2019.
- ⁵¹ Ollila & Toppari 1975, 232–233.
- ⁵² Ollila & Toppari 1975, 224.
- ⁵³ Ollila & Toppari 1975, 226; HKM 2010.
- ⁵⁴ Finna–Helsingin kaupunginmuseo 2010.
- ⁵⁵ Ollila & Toppari 1975, 226–227.
- ⁵⁶ Ollila & Toppari 1975, 232–233.
- ⁵⁷ Ollila & Toppari 1975, 230–231.
- ⁵⁸ Ollila & Toppari 1975, 224.
- ⁵⁹ Mustiala 2003, 48.
- ⁶⁰ Mustiala 2003, 66.
- ⁶¹ Heinänen 2009, 104.
- ⁶² Heinänen 2009, 104.
- ⁶³ Junttila 1986, 120.
- ⁶⁴ Junttila 1986, 120.
- ⁶⁵ Helsingin kaupunki 2021.
- ⁶⁶ ks. Punavuori–Rödbergen -seura 2015.
- ⁶⁷ ks. esim. Laine 2019.
- ⁶⁸ Junttila 1986, 192–193.
- ⁶⁹ Uudenmaan liitto 2012, 98.
- ⁷⁰ Helsingin kaupungin karttapalvelu 2021.

Tekijät:	Matti Liski, Veera Soikkeli
Julkaisun yhteyshenkilö:	Anu Lamminpää
Julkaisun nimi:	Fredrikintori - ympäristöhistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet
Sarja:	Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön julkaisuja
Sarjanumero:	2022:22
Julkaisuaika:	2022
ISBN:	ISBN 978-952-386-153-4
ISSN:	ISSN 2489-4230 (verkkojulkaisu)
Kieli, koko teos:	suomi
Kieli, tiivistelmä:	suomi, ruotsi

Tiivistelmä:

Fredrikintori on Punavuorella sijaitseva, 1800-luvun loppupuolella muodostunut tori, joka sijoittuu aikanaan vaikeasti rakennettavissa olleen kallioselänteeseen paikalle. Kallioselännettä sivusivat niin Ratakadun köydenpunontarata kuin rantaa kohti suuntautunut Vanha Kylpylätie, jonka paikalla nykyinen Punavuorenkatu kulkee. Virallisesti tori perustettiin vuosina 1894–1895.

Torin sisäinen järjestely on muuttunut useita kertoja ja aiemmissa vaiheissa sillä on ollut muun muassa reunapuistikot. Ympäröivät rakennukset rakennettiin 1890–1930-välisenä aikana ja ne ovat merkittävä osa torin kokonaissommitelmaa. Torin reunalle sijoittuva metodistikirkon rakennus torineen lisää torin kaupunkikuvallista merkitystä. Umpikulmainen pientori on Helsingissä harvinainen, minkä lisäksi Fredrikintori on kaupunginosansa ainoa kaupallinen tori.

Fredrikintorin nykyilme pohjautuu 1986 tehtyyn kunnostussuunnitelmaan, jossa torilla aiemmin sijainneet puistikot poistettiin ja tori kivettiin kauttaaltaan. Aiemmista vaiheista säilyneitä elementtejä on vain vähän: nykytilassa vanhimpia ovat torin tilanrajaus, katulinjat ja jotkin 60–80-vuotiaat puut. Tori on kaupunkikuvallisesti merkittävä avoin tila muutoin tiiviissä kaupunginosassa. Se muistuttaa alueen historiallisesta kehityksestä, jossa kallioselänteet ja vanhat tiet vaihtuivat rakennettuun kantakaupunkiin. Avoimen, monikäyttöisen tilan sekä kaupunkikuvallisten arvojen säilyttäminen ja parantaminen ovat tärkeitä jatkosuunnittelun lähtökohtia.

Sammanfattning:

Fredrikstorget är ett torg i Rödbergen som skapades i slutet av 1800-talet på samma plats som en dåtida svårbebyggd bergsrygg. Bergsryggens kant löpte längs med både Bangatans repslagarbana samt Gamla Badhusvägen som vette mot stranden och på vars plats idag finns Rödbergsgatan. Torgområdet bebyggdes för första gången under åren 1894–1895.

Torgets interna arrangemang har ändrats ett flertal gånger och under tidigare skeden har torget varit en skvär med stora planterade områden i utkanterna. Byggnaderna som omger torget byggdes mellan 1890 och 1930 och de är en betydande del av torgets helhetskomposition. Metodistkyrkans byggnad med tillhörande torn på torgets kant förstärker torgets stadsbildmässiga betydelse. Ett inramat småskaligt torg som de tta är i Helsingfors en raritet, och dessutom är Fredrikstorget det enda torget med kommersiell verksamhet i sin stadsdel.

Fredrikstorgets nuvarande utseende grundar sig i upprustningsplanen från år 1986, var de på torget tidigare belägna planteringsområdena togs bort och torget stenbelades i sin helhet. Element som bevarats från torgets tidigare skeden är få; de äldsta är torgets rumsliga inramning, gatulinjerna och några 60–80 år gamla träd. Torget är ett stadsbildmässigt betydande öppet rum i en övrigt tät stadsdel. Torget påminner om områdets historiska utveckling, var bergsryggar och gamla vägar blev till den bebyggda stadskärnan. Bevarande och förbättrande av det öppna och mångsidiga utrymmet samt de stadsbildmässiga värdena är viktiga utgångspunkter för fortsatt planering.

Avainsanat:

Fredrikintori, torit, Punavuori, ympäristöhistoriallinen selvitys, kehittämisperiaatteet
Fredrikstorget, torg, Rödbergen, miljöhistorisk utredning, utvecklingsprinciper

Helsinki

